

Jonas de boetgezant

Joan de Haes

bron

Joan de Haes, *Jonas de boetgezant*. Reinier Boitet, Delft 1723

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/haes001jona01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Joan de Haes
Aen den lezer.

TOen in den voorleden winter myn dichtyver blaekte, viel my in handen zeker boeksken, 't welk in Fransch gestelt door den vermaerden Antoni Godeau, in zyn leven Bisschop van Grasse en Vence, den titel voert van *Tableaux de Penitence*, dat is, *Tafereelen van Boete*. Dit boeksken doorlezende sचेpte ik een zonderling gevallen in het Tafereel van koning Manasse, en raekte ongevoeligh aen 't uitbreiden van het gebet, door dezen vorst in zyne gevangenis tot den Koning der koningen uitgestort, in Nederduitsche vaerzen. Hier op kort daer aen de

Uitschryving van den Dank- Vast- en Bededagh uit last der hooge Overheit gevolgt zynde, werd ik te rade by dat Gebet eene korte voorafspræk te voegen en het een en 't ander op dien hoogen dagh in 't licht te brengen, in hope dat myne lantgenooten geen minder stichting uit het lezen ontfangen zouden, dan ik uit het berymen getrokken had. In welke hope my ook geenszins bedrogen vindende, liet ik myne gedachten gaen om eenigh boetgedicht van langer adem op te slaen. Hier toe bestelde my de voornoemde Tafereelen datelyk ryke stoffe in de boetvaardigheid der Niniviten zoo wonderbaerlyk bekeert door de predikaetsi van den Profeet Jonas, die ik door den Franschen Bisschop met zoo groot een kracht van welsprekentheit vond uitgebreidt, dat ik besloot niet alleen die predikaetsi, maer de geheele histori van dien Profeet in vaerzen te begrypen. In welk besluit ik te meer gesterkt

werd door den voorgang van den Fenix der geleerden Huig de Groot, wien voorheen ook lustte zyn doorluchtigh vernuft te werk te stellen aen het uitbreiden van deze histori in Latynsche vaerzen, van welke uitbreiding my ook niet te verzwigen staet dat ik my op sommige plaetsen gedient heb: want daer aen is een edelaerdigh man te kennen, dat hy belydt, waer mede hy zyn voordeel gedaen hebbe. Met deze hulpmiddelen dan verzien sloeg ik het werk aen en voltoide het zelve. Waer na ik by geval aen het doorbladeren geraekt der Latynsche gedichten van vader Kommire, een' der zuiverste en vernuftighste schryveren zyner eeuwe, niet zonder eenige verbaestheit zag, dat myn geheugen ontschoten was, hoe die geleerde Jezuit zynen edelen arbeit ook te koste gelegd hadt aen het uitbreiden dezer histori, aengezet door eenen prysselyken naeryver om met onzen Grooten Delvenaer in

het dichtperk te treden en naer den lauwertak te rennen, gelyk hy in de opdraght zynere Uitbreiding aen den doorluchtighsten Ferdinand Bisschop van Munster en Paderborn met deze woorden zelf te kennen geeft:

*Nec me certasse negabo
Grotiadae. Quamquam magni cognominis umbra,
Majus & ingenium, coepto absterrere duello
Fidentem nec Marte pari, nec viribus aequis
Debuerant. Sed enim quandoque lacesere cantu
Garrula per silvas Philomelam gaudet Acanthis,
Belligerosque tubae sonitus imitatur arundo.
Ergo nec egregio me composuisse poëtae
Nec palmam cessisse pudet. Solatia tantus
Magna mihi praebet victor. Nec gloria deerit,
Si tibi vel victus non displicuisse merebor.*

Daerenboven moete ik in 't voorbygaen hier aenroeren, hoe my ook onder de oogen gekomen is[‡] eene Nederduitsche Uitbreiding

‡ *Jonas de Strafprediker* voor de tweedemaal t'Amsterdam gedrukt in den jare 1635.

van Jonas histori, door zekeren D.P. Pers, byna eene een geleden, op zyne wyze berymt; dat is, met eene wrangheit en lafheit van uitdrukkingen, meestal opgeraep uit de hef van 't gemeen en luttel passende by de deftigheit der behandelde stoffe. Evenwel wist hy zyne rymen aen den man te helpen, en, 't geen zeltzaam is, groot goet daer door aen te baggeren, gelyk de groote Agrippiner getuigt, die hem met deze regelen bedacht heeft:

† *Vernuftigh volk, die steeds bepropt uw ruime winkels,
En kleedt in 't parkement, de beenen noch de schinkels,
Maer't brein der genen, die met letters zyn gedoopt,
Komt en ziet Persius uw glori, hoog gezeten,
Die, midden in het koor der Hollantsche poëten,
Met drukken van zyn rym veel gelt te zamen hoopt.*

Wat myne Uitbreiding nu aengaet, de Le-

† Vondel in het IIde deel der poëzy p. 578.

zer zal geenszins van my wachten, dat ik hier een oordeel stryke, 't welk hem met reden toekomt. Myn eenige wensch is, dat de stichtzame arbeit, hier aen te koste gelegd, niet heelenal vruchteloos zy tot opwekking myner lantgenoten

*In dezen droeven tyt, terwyl ons vaderlant,
Als 't zondigh Ninive, voor d'opgeheven hant
Moet siddren van Godts wraek, die elders aen het woeden
Van verre ons toedreigt met haer snerrepende roeden,
En vast in d' ooren byt: Wilt u by tyts beraên,
Nogh veertigh dagen, dan zal Nederlant vergaen.*

Hieronimus getuigt, hoe Ciprianus, Bisschop van Karthago, door Jonas Profecy van blinde afgoderye tot Christus leere en hare bevestiging met zyn bloet bewogen is. Zulk een wonderbare kracht behoeft deze Uitbreiding

niet te baren: aengezien de schellen des Heidenschen bygeloofs al over lang (Gode zy dank) van onze oogen zyn afgetrokken, en het heilzaam licht der onbevleete Waerheit met zynen vollen luister in ons vaderlant op den kandelaer gestelt is. Maer des te vlytiger ook staet ons te letten, dat wy onze oogen voor dien glans niet toesluiten, nochte laten verblinden door de wolken van overdwaelschen hoogmoet en reukelooze verwaentheit; als waren wy de roede der goddelyke Wrake heelenal ontwassen, die wy zeker niet minder getergt en verdient hebben, dan onze nageburen, die zoo deerlyk onder de strenge slagen der zelve zuchtende, gevoelen, hoe schrikkelyk het zy te vallen in de handen des levendigen Godts.

Hy, die alleen maghtigh is ons te volmaken in alle goede werken, bewege, door eene ernstige overdenking van die vreeslyke plage, onze harten dan tot eene oprechte boetvaardigheid

en ongeveinsde bekeeringe onzer hooggestegen zonden; op hope of hy ook daer door bewogen tot berou over 't quaet, dat ons van verre schynt toe te dreigen, den Bederfengel in het naburigh Vrankryk, gelyk weleer in koning Davids tyt by den dorschvloer van Ornan den Jebuziter, moghte stuiten met dit bevel: *'t Is genoeg, trek uwe hant nu af.*

Dit geve en gunne ons die groote Godt, die ook zelfs vermogen heeft om meer dan overvloedigh te doen boven al 't geen wy wenschen, bidden, of denken, op dat wy aldus nieuwe stoffe mogen hebben om den rykdom zyner genade, over ons lieve vaderlant zoo mild uitgestort, te danken, en hem de eere en heerlykheit te geven, die den Allerhoogsten en zynen gezegenden Zone toekomt in alle eeuwigheit.

Te Rotterdam in oegstmaent des jaers MDCCXXII.

**Op de histori *van Jonas*, in vaerzen uitgebreit, en met
aenmerkingen opgeheldert *door den heer* Joan de Haes.**

DE dichtkunst ryst in majesteit,
Nu haer DE HAES, ten goeden tyde,
Bemantelt met de witte zyde
Van zuiver licht en heiligheit.

Men hoort hier losse fabeltael
Noch ydelheit van manke dromen,
Uit blinde harsens voortgekomen,
Maer loutre waerheit, ryk van prael;

Die leert de gulde dichttrompet,
Langs d'oevers van de Maes gesteken,
Van Jonas lot en leering spreken
En klinken, zwierigh, schel en net.

De Boetprofeet ontwykt ter zee,
Maer wort gevangen in de stormen.
Ai zie hem 't zondigh hart hervormen
Van 't koninklyke Ninive;

Dat weldigt Godt, ter wraek bereit,
Den blixem af met bittre klaghten.
Zoo sterk zyn d'afgevaste krachten
Der weenende Boetvaerdigheid.

O Dicht, by kenners wellekoom,
O Boek, van ieder waert te lezen,
Uw bladen hebben niet te vreezen
Voor 't lot van Jonas Wonderboom.

H.K. POOT.

**Flavivs Josefvs in het negende boek *der joodtsche outheden*
*Vertaelt door W. Sewel.***

DEwyl ik beloof heb oprechtelyk en getrouwelyk te zullen verhalen 't geen men in de heilige boeken der Hebreen geschreven vindt, behoor ik niet stilzwygens voorby te gaen 't geen dien Profeet [Jonas] betreft. Godt beval hem dan den inwoonderen van Ninive, die groote en magtige stadt, aen te kondigen, dat het ryk van Assyrië, waer van zy de hoofstadt was, verdelgt zoude worden. Deze last scheen hem zoo gevarelyk te zyn, dat hy niet besluiten kon dien uit te voeren; en even als of 't in zyn maght geweest waere zich voor Godts oogen te verbergen, ging by naer Joppe om naer Cilicie te varen, maer daer ontstont zulk een zware storm, dat de schipper, de stierman, en 't bootsvolk zich in gevaer ziende van te vergaen, gebeden voor hunne behoudenisse uitboezemden; en Jonas was d'eenigste, die in een hoek van het schip met zyn mantel bedekt leggende, hun voorbeeld niet navolgde. Terwyl het onweer ondertusschen hant over hant toe-

nam, schoot hun in den zin, dat mogelyk iemant onder hen de oorzaak van dit ongeluk was: om derhalve te weten wie dit zou mogen wezen, wierpen zy 't lot, en het viel op Jonas.

Zy vraegden hem, wie hy was, en waerom hy die reize ondernomen hadt. Hy antwoordde, dat hy een Hebreer, en een Profeet des Almaghtig en Godts was, en dat indien zy 't gevaer, dat hen dreigde, ontkomen wilden, zy hem in de zee mosten werpen, omdat hy 'er alleen de oorzaak van was. Zy konden in 't eerst daer toe niet besluiten, doordien het hun een soort van godeloosheit toescheen, aldus eenen vreemdeling, die zyn leven aen hun vertrouwt hadt, aen eenen wissen doot over te geven. Maer toen zy zich op 't punt zagen van te zullen vergaen, deedt de begeerte om zich te redden, gevoegt by 't aenraden van den Profeet, hen besluiten hem in zee te werpen. Men zegt, dat een walvisch hem opslokte, en na dat hy drie dagen in deszelfs buik geweest was, hem levendigh en onbeschadicht weder uitspooog aen den oever van de Euxynsche zee, alwaer hy Godt om vergiffenis gebeden hebbende, toen naer Ninive ging, en dat volk verkondigde, dat zy 't ryk van Azië haest verliezen zouden.

**Svlpicivs Severvs in het eerste boek zyner kerkelyke histori
Vertaelt door P. Rabus.**

*H*Et geloof der Niniviten wordt omtrent deze tyden zeer geroemt. Die stat, oulinks van Assur, Sems zoon, gesticht, was het hooft van 't koninkryk der Assyriërs, toen ter tyt zeer ryk van inwoonders, houdende hondert en twintigh duizent mannen, en, gelyk men het in een groot volk gemeenlyk ziet, vol ondeugden. Godt hier door bewogen, geboodt den Profeet Jonas uit Judea derwaerts te gaen, en de stat haren ondergang te voorzeggden, gelyk voorheen Sodoma en Gomorra door 't vuur van Godt verbrandt was. Maer de Profeet, den dienst dier predikingen pogende te ontgaen, niet uit ongehoorzaemheit, maer uit voorweten, om dat hy zag dat de HEER door des volks berou zoude verzoent worden, begaf zich op een schip, 't welk een heel anderen koers heen, naer Tharsus voer. Maer wanneer zy in zee gestoken waren, heeft het scheepsvolk, uit noodt van de woede der zee, met

het lot onderzocht, wie de oorzaak van den ramp was. Als het lot op Jonas was gevallen, is hy, als ten zoenoffer van 't onweder, in zee geworpen. Flux van een' grooten Visch een Zeegedroght opgevat en ingezwolgen, is hy, na drie dagen omtrent, aen de stranden der Niniviten opgeworpen, en heeft het gene hem bevolen was gepredikt; namelyk dat de stat, om de zonde des volks, in drie dagen zou vergaen. Het woort van den Profeet werdt niet [zoo] onachtzameelyk als eertyts te Sodom gehoort: en aenstonts, op bevel des Konings, en op zyn voorbeelt, wordt bevolen, dat al het volk, ja de jonggeborene, zich van spys en drank zouden hebben te onthouden: zelfs waren de lastbeesten en dieren van verscheide soort, door honger en dorst geprangt, en gaven met de menschen een' schyn van erbarmlyk klagende. Aldus wierdt het nakende ongeval afgewendt. Jonas tot Godt klagende, dat zyn woort niet nagekomen was, kreeg tot antwoord, dat den genen, die boete deden, geen vergiffenisse konde geweigert worden.

P.D. Hvet in het CLXX hoofdstuk van zyn euangelisch bewys.

HOe Jonas een uitbeeltsel van Jezus geweest zy, heeft de Heilant der weerelt zelf in 't openbaer verklaert met deze woorden: Want gelyk Jonas drie⁺ dagen en drie nachten was in den buik van den visch, alzoo zal de Zoon des menschen drie⁺ dagen en drie nachten zyn in het harte der aerde. *Hier hebt gy dan een voortreflyke beeltenis van Jezus uit den dooden opstaende. Terwyl het onweder op zee buldert, en de zeeluiden bekommert zyn voor hun leven, slaept Jonas gerust: 't welk ook Christus gebeurt is. Jonas wordt tot behoudenis van 't scheepsvolk in zee geworpen, de baren zwygen, en het onweder bedaert:* Het is des Vaders welbehagen geweest,⁺ dat in Jezus alle de volheit wonen zoude: en dat hy door hem vrede gemaekt hebbende door het bloet van zyn kruis, door hem, zegge ik, alle dingen verzoenen zoude tot hem zelve, het zy ^{+Matth. XII. 40.} ^{+Kol. I. 19, 20.}

de dingen, die op de aerde, het zy de dingen, die in de hemelen zyn. *De zeeluiden Jonas in zee zullende werpen, bidden Godt, dat hun de doot van eenen man, die hen niet beledigt hadt, tot geen misdaet moghte toegerekent worden: Och! Heer,*⁺ laet ons toch niet vergaen om dezses mans ziele, en leg geen onschuldigh bloet op ons. *Pilatus*⁺ *den Heilant ter doot zullende overgeven, nam water en wiesch de handen voor het volk, zeggende: Ik ben onschuldigh van het bloet dezses rechtvaerdigen: gylieden moogt toezien. Aldus roept Jonas uit den buik van den visch tot Godt:*⁺ Ik ben uitgestooten van voor uw oogen: *Jezus*⁺ *aen het kruis aldus tot zynen Vader: Myn Godt, myn Godt, waerom hebt gy my verlaten. Jonas het gevaer der zee ontworstelt noopt de Niniviten tot gehoorzaamheit aen Godt: na Jezus verryzenis worden de heidenen tot Godts dienst geroepen. Jonas is een prediker, eveneens als Jezus. Jonas vermaent*^f *de Niniviten tot boetvaardigheit: Bekeert u, zegt de Heilant, want het koninkryk der hemelen is naby gekomen.*⁺

⁺Jon. I. 14.

⁺Matth. XXVII. 24.

⁺Jon. II. 4.

⁺Matth. XXVII. 46.

⁺Matth. I:17.

Jonas de boetgezant, *of* poetische uitbreiding van zyne histori.

Inleiding.

HEt lust myn zangheldin de boetbazuin te steken
Tot opbou van de deugt en heeling der gebreken,
Terwyl zy Jonas volgt, daer hem, als Godts herout,
Van 't opperste gezagh de last wordt toebetrouwt,
Om 't maghtigh Ninive, daer alle slagh van boosheit,
Van gruweldaden en verdoemde godeloosheit,
Van wellust boven maet, en onrecht ging in zwang,
Te dreigen met de straf van wissen ondergang.
De Boettrompetter, van een' wrevlen geest gedreven,
Poogt ongehoorzaem dit bevel te wederstreven,
En 't albespieglend oog t'ontvluchten over zee;
Tot dat hy eindelyk gebroken en gedwee

En uit den grooten visch, gelyk op nieu geboren,
Zyn donderende stem aen Assurs volk laet hooren:
Daer out en jong ontwaekt, zoo onzacht opgewekt,
Met haire kleeden 't lyf, en 't hoofd met asch bedekt,
En nevens 't loeiend vee zich spaent van alle spyzen.
De groote ryksvorst zelfs, om hulde te bewyzen
Aen 's hemels Opperheer, treedt zynen onderdaen
Op 't pat der boete voor, trekt grove zakken aen
In steê van feestgewaet en koninglyke kleeden,
En vast, en breekt de lucht door vurige gebeden;
Waer op de Godtheit haest haer dreigement berout,
En zy de stat en 't volk voor hun bederf behoudt.

O Goddelyke Geest, die met gedruis en stralen
Van vuur en tongen uit den hoogsten troon quaemt dalen,
En gaven storten van verstant, en hemelval
En talen, licht en geest op 't heilig Twaleftal;
O Goddelyke Geest, begunstig toch myn pogen.
O Geest der wysheit, schenk my wysheit uit den hoogen,
Bestier myn toonen, sterk in 't zingen myne stem,
Op dat ze niet bezwyk'; dan krygt myn zingen klem.
Dan zal myn arbeit geen gewenschte vrucht ontbeeren.
Dan worde ik zelf vooral, die anderen wil leeren,

Door 's Boettrompetters stem gewekt tot mynen plicht,
En met een' heiligh vuur door 't heiligh boetgedicht
Ontvonkt, om af te staen van ongerechtigheden
En rustigh op het spoor der godtsvrucht voor te treden.
Dan slacht de dichter hier geen luit, die klanken geeft
Voor elk, die ooren leent, maer zelfs geene ooren heeft.
Dan wordt ook 't wit, bedoelt voor myne lantgenoten,
Gelukkigh tot Godts eer in dezen tyt beschoten:
In dezen droeven tyt, terwyl ons vaderlant,
Als 't zondigh Ninive, voor d'opgeheven hant
Moet siddren van Godts wraek, die elders aen het woeden
Van verre ons toedreigt met haer snerrepende roeden,
En vast in d'ooren byt: Wilt u by tyts beraên,
Nogh veertigh dagen, dan zal Nederlant vergaen.
Ten zy ge, als Ninivé, u wilt tot Godt bekeeren;
Ten zy ge, als Ninivé, u wilt in 't stof verneêren;
Ten zy ge, als Ninivé, uwe ongerechtigheên
Verzaekt, en u in asch en zakken wilt bekleên;
Ten zy ge, als Ninive, door vasten en gebeden
En boete toevlucht neemt tot Godts barmhartigheden;
Ten zy ge, als Ninive, by tyts u wilt beraên,
Nogh veertigh dagen, dan zal Nederlant vergaen.

Jonas profecy.

Het eerste hoofdstuk.

*Y*S. 1. *En het woort des Heeren geschiedde tot Jonas, den zoon van Ammithai, zeggende:*

2. Maek u op, ga naer de groote stat Ninive, en predik tegens haer: want haer boosheit is opgeklimmen voor myn aengezicht.

3. Maer Jonas maekte zich op.

Poetische uitbreiding van Jonas histori. ^{aant.}

TOen Ninus stat, in top van hoogmoet opgestegen,
 En weelde door de maght uit 's vyants roof verkregen,
 Nu waende, dat geen zee voor haer te hoog kon gaen,
 Behaegde 't Isrels Godt zyne oogen neêr te slaen,
 Tot Amithaons zoon zyn stem te laten hooren,
 Die donderende klonk aldus in Jonas ooren:
 Trek op naer Ninive, die overgroote stat,
 Met zoo veel vuiligheên en gruwelen bekladt,
 Die opgehoopt om hoog zyn tot myn' troon geklommen.
 Ontvou die ryksvorstin van Assurs vorstendommen,
 Dat al haer mogentheit haer niet beschutten zal
 Voor myn getergde wraek en haer' gedreigden val,
 Dien 't hemelsche Gerecht in kort haer heeft beschoren.
 Maer Jonas, schoon van Godt dus plechtigh uitgekoren,
 Begeeft de mannenmoet, van ydle vrees benart
 In zyne weeke borst, en heeft in 't lyf geen hart

[Histori]

om te vluchten naer Tarsus van 't aengezicht des Heeren:

*en hy quam af te Japhe,
en vondt een schip gaende naer Tarsus,*

[Poëtische uitbreiding]

Om 't goddelyk bevel door zynen mont t'ontvouwen.
 Des stelt hy in de vlucht zyn eenighste betrouwen.
 Waer vlucht ge, o zinloos mensch? waent gy het oog t'ontgaen,
 Dat u aen 's weerelts ent gevluht kan gadeslaen?
 Vlucht gy in 't aerdryk? hoe! moet een profeet nogh leeren,
 Dat al het aerdryk en zyn volheit is des Heeren?
 Naer 's afgronts poel? daer heerscht Godt ook met mogentheit.
 Naer 't hemelsch hof? daer blinkt zyn grootste majesteit.
 Naer 't uiterste der zee, daer 't licht begint te kriecken?
 Zoo wydt strekt ook zyn hant. al leende gy de wieken
 Des dageraets, hy zou noghtans u in de lucht
 Ras achterhalen en zelfs grypen in uw vlucht.
 Daer is een koningsstat, die met haer sterke muren
 't Gewelt des Weereltvloets voorheen zelfs kon verduren.
 Men noemt ze Joppe, die aen Palestines endt
 Gelegen geene stat gelyk in outheit kent,
 En moedigh op dien naem, naer Cefeus vrou geheten,
 Ook wil braveren met de rots, waer aen de keten
 Andromeda geboeit en vast gekluistert hieldt
 Ten proi van 't zeedier, door helt Perseus hant vernielt.
 De Joodtsche vluchteling naer deze stat geweken
 Vindt hier een schip gereet om daetlyk af te steken.

[Histori]

en hy gaf de vraght daer van;

en ging neder in 't zelve om met hun te gaen naer Tarsus, van het aengezicht des Heeren.

4. Maer de Heer wierp eenen grooten wint op de zee;

*en daer werdt een groote storm in de zee,
zoo dat het schip dacht te breken.*

5. Toen vreesden de zeeluiden,

[Poëtische uitbreiding]

Hy gaet den zeeman met belofte en beden aen,
 En koopt zyn lyfgevaer met gelt al 't onberaên.
 Maer naeuwelyx betrouwt hy zich de woeste baren,
 Om Tarsus haven als een vryburg in te varen,
 Of Godts almogentheit beschout hem strax, en zendt
 Een gruwzaam onweêr af op 't schuimend element.
 Men ziet de gansche lucht met wolken dik betrekken
 En 't hemelsch licht met nacht en duisternis bedekken.
 De hemel blixemt op het ongemeten vlak,
 Staet reis op reis in brant, en daverd krak op krak
 Van 't ysselyk gedruis der felle donderklooten,
 Na elken blixemstrael van boven neêrgeschoten.
 De twee paer winden, als getreden in verbont,
 Beroeren teffens al het water van den gront,
 Daer zy het pekelschuim met bulderende vlagen
 Verwoedt naer 't drooge strant, of steil ten hemel jagen.
 Die vreesselyke storm, die al zyn vinnen roert,
 Stort plotsling neder op de kiel, die Jonas voert,
 En als begraven schynt in d'ongestuime golven
 En met haer vraght geheel in 't glazen graf bedolven.
 Den zeeman, die versaegt door 't nypen van den noodt
 Niets voor zyn oogen ziet, dan nare en bare doot,

[Histori]

en riepen een iegelyk tot zynen Godt,

en wierpen de vaten, die in 't schip waren, in de zee, om het van de zelve te verlichten:

maer Jonas was nedergegaen in de zyden van 't schip, en lag neder, en was met eenen diepen slaep bevangen.

[Poëtische uitbreiding]

Begint een kille kou te ryden door de leden.
 Des stelt hy al zyn hope en toevlucht in gebeden.
 Elk roept zyn godtheit aen, door 's menschen brein verziert;
 Dees Bel, die Dagon, of Astarte, die hy viert.
 Een ander zoekt zyn' troost hier by Heleens gebroeders,
 De Tweelingstarren, en belooft hun, als behoeders,
 Een spierwit lam ten zoen, zoo hy 't gevaer der zee
 Ontrukt, in veiligheid belande op Tarsus reê.
 Een ander wil 't gebet aen[†] Joppes bouheer richten,
 Zyn gemalin en[‡] spruit, die nu, als starren, lichten;
 En 's konings-schoonzoon, die het gruwzaam slangenhaer
 Van Forkus dochter voert in zynen beukelaer.
 Zy smyten radeloos in d'ongetemde baren
 Al wat door zynen last het schip ook magh bezwaren,
 Ja zelfs het gout, waer van de zucht hen zoo verstout
 Het lyf te wagen op een rank gevaerte in 't zout.
 Terwyl het onweêr al vergeefs dus wordt bestreden,
 Legt Jonas, onbewust van al die zwarigheden,
 (Het zy de vaek hem mat van reizen dagh en nacht
 Hadde overrompelt en zyn moede leên verkracht;
 Het zy de droefenis zyn hart hadt overgoten,
 De geesten uitgedooft, en d'oogen toegesloten)

† *Cefeus.*

‡ *Andromeda.*

[Histori]

6. *En de opperschipper naderde tot hem, en zeide?
Wat is u, gy hartslapende?*

*sta op, roep tot uwen Godt. misschien zal die Godt aen ons gedenken,
dat wy niet vergaen.*

7. *Voorts zeiden zy, een ieder tot zynen metgezel: Koom, laet ons loten werpen, op
dat wy weten mogen, om wiens wille ons dit quaet overkoomt.*

alzoo wierpen zy loten, en 't lot viel op Jonas.

8. *Toen zeide zy tot hem:
Verklaer ons nu, om wiens wille ons dit quaet overkoomt?*

[Poëtische uitbreiding]

Van eenen diepen slaep beneên in 't schip beheert.
 Des zich de stuurman dus verbolgen tot hem keert:
 Wie zyt gy, die zoo vast hier legt in slaep bedolven,
 Dat gy niet wordt gewekt door 't bruischen van de golven?
 Waek op, roep, gy, uw' Godt ook met gebeden aen;
 Of 't hem behaegde op ons een gunstigh oog te slaen,
 En ons elendigen voor schipbreuk te bewaren
 In dezen jonsten noodt en 't barnen der gevaren.

Men twyfelt niet, of 't schip voert een gedoemde ziel,
 Om wiens vergryp de storm hen allen overviel.
 Men twyfelt niet, of 't hoog Gerecht woedt dus verbolgen
 Om eenen snooden met zyn gramschap te vervolgen;
 Een' eenigen, wiens hoofd geëischt wordt, en den gloet
 Van 's hemels grimmigheit en 't onweêr dempen moet.
 Des roepen ze uit: Het lot zal ons den man wel noemen,
 Wien hier de goden tot de straf uit ons verdoemen.

Wie zal de man nu zyn, die hier van 't blind geval
 (Dus waent men) en geen Wet zyn vonnis krygen zal?
 Maer Godt bestiert dit lot, dat, kiezende onder allen
 Den schuldigen, te recht op Jonas is gevallen.
 Zy gaen hem datelyk om strydt met vragen aen:
 Wie zyt gy? welk een man? wat hebt gy toch misdaen?

[Histori]

wat is uw werk? en van waer kooft gy? en van welk volk zyt gy?

9. En hy zeide tot hun:

ik ben een Hebreer:

en ik vreeze den Heer, den Godt des hemels,

die de zee en het drooge gemaekt heeft.

10. Toen vreesden die mannen met groote vreeze,

en zeiden tot hem:

Wat hebt gy dit gedaen? want de mannen wisten, dat hy van des Heeren aengezicht vloodt, want hy hadt het hun te kennen gegeven.

11. Voorts zeiden zy tot hem: Wat zullen wy doen, op dat de zee stil worde tegen ons:

Want de zee werdt hoe langer hoe onstuimiger.

12. En hy zeide tot hun: Neemt my op, en werpt my in de zee; zoo zal de zee stil worden tegens u:

want ik wete, dat deze groote storm u om mynent wille overkooft.

[Poëtische uitbreiding]

Wat gruwzaam lasterstuk, spreek uit, hebt gy bedreven?
 Waer trekt gy heen? wat volk, wat lantstreek gaf u 't leven?
 Hier op dient Jonas hen in 't kort met deze reên:
 Myn afkomst en geslacht behoort tot de Hebreên.
 Ik dien den hoogsten Godt; den Godt, door wiens vermogen
 De hemel en het heir des hemels wordt bewogen,
 Die d'aerde en deze zee ook zelfs geschapen heeft,
 En al wat adem haelt alleen het leven geeft.
 Ik dien dien Godt: en och! waer ik myn gansche leven
 Gehoorzaam in zyn' dienst aen zyn bevel gebleven!
 Ik had zyn gramschap noit getergt zoo onbedacht,
 En my ook zeker noit in dit gevaer gebraght.

De zeeman, door die tael met grooter schrik geslagen
 In 't hart, vaert nogh al voort met Jonas af te vragen,
 Waer in zyn schult bestaet, en perst hem af, dat hy
 De reden van zyn vlucht hun ongeveinst bely:
 Ook door wat middelen de zee is te bedaren,
 Die vast verwoeder holt met opgerezen baren.
 Maer Jonas: Neemt my op, en smyt my in den vloet,
 Om wien die tegens u zoo uitgelaten woedt,
 Om wien de winden u (dit wete ik) zoo verbolgen
 Met dezen storm alleen op 't bruischend schuim vervolgen,

[Histori]

13. *Maer de mannen roeiden om het schip weder te brengen aen het drooge;
doch zy konden niet.*

want de zee werdt hoe langer hoe onstuimiger tegen hen.

14. *Toen riepen zy tot den Heer, en zeiden:*

*Laet ons tog niet vergaen om dezes mans ziele,
en legt geen onschuldigh bloet op ons:*

[Poëtische uitbreiding]

Die in een oogenblik hier door bedaren zal
En u verlossen uit dit dreigend ongeval.

Maer och! den zeeman vol medogen met zyn smarte,
Den zeeman magh geenszins die ondaet van het harte.
Des zoekt hy nogh by kunst en kracht van riemen baet,
Maer vindt by kunst noch kracht helaes! geen toeverlaet.
Hy poogt de barrening van zoo veel lyfsgevaren
Vergeefs t'ontworstelen, en zyne doot t'ontvaren;
Ja ziet, hoe 't schip in dien erbarmelyken stant
Nogh feller wordt bestormt en wyder vlucht van 't strant.
Des geeft hy 't op, en spreekt dus tot den Heer der heeren:
O Godt, laet dit bedryf ons toch ten goede keeren,
Terwyl gy dit gebiedt. wy zwichten voor den noodt.
Maer wil, dit bidden wy, 's mans onverdiende doot
En zyn onschuldigh bloet toch niet op ons verhalen,
Noch laet ons zyne ziel met onzen hals betalen
En om zyn' ondergang in dit gevaer vergaen.
Hy heeft ons niet in 't minst beledigt of misdaen.
Ook worden wy van haet, noch blinden wrok gedreven,
Noch geltzucht om den draet te korten van zyn leven.
Het is de noodt alleen, die ons benaeut en dringt,
En uw bevel, dat ons door zyne woorden dwingt.

[Histori]

Want gy, Heer, hebt gedaen, gelyk 't u behaegt heeft.

15. *En zy namen Jonas op
en wierpen hem in de zee.*

Toen stont de zee stil van hare verbolgenheit.

16. *Des vreesden de mannen den Heer met groote vreeze:*

*en zy slachtten den Heere slachtoffer,
en beloofden geloften.*

[Poëtische uitbreiding]

Wy willen uwen wil niet langer wederstreven.
Des wy hem, dien gy eischt, uw strengheit overgeven.
Dit woort is naeuwelyx geüit, of Jonas wordt
Steil van het bovenschap door hun in 't nat gestort.
De lucht klaert daetlyk op, terwyl de zonnestrallen
De donkre wolken 't hoofd beschaemt doen onderhalen.
Het onweêr wordt gestilt, de zee staekt haer gebruisch,
De bulderende wint zyn vreesselyk gedruis.

De zeeman staet verbaest van schrik, en opgetogen
Van zulk een wonderwerk gelooft noghtans zyne oogen,
Vervloekt den valschen dienst der afgoôn, en belydt
Den waren Dondergodt, dien hy een offer wydt,
En in zyn hart belooft nogh grooter offerhanden,
Indien hem wordt vergunt in veiligheid te landen.

Jonas profecy.

Het tweede hoofdstuk.

De Heer nu beschikte eenen grooten visch om Jonas in te slokken:

en Jonas was in het ingewant van den visch drie dagen- en drie nachten.

1. *En Jonas badt tot den Heer zynen Godt uit het ingewant van den visch;*

2. *En hy zeidt:*

Poetische uitbreiding van Jonas histori.^{aant.}

DE Godtheit, die wel slaet, maar teffens ook behoudt,
 Hadt middlerwylen in het schuimend pekelzout
 Een' grooten visch beschikt om Jonas te behoeden
 Voor 't ysselyk geweld der grondelooze vloedden.
 Die slokt hem levendigh, gelyk een' brok, in 't lyf,
 't Welk hem (o wonder!) tot een woonplaets en verblyf
 Drie heele dagen strekt gevolgt van zoo veel nachten.
 Wie kan gelooven, of begrypen met gedachten,
 Hoe eenigh mensch in zulk gevaer niet zou vergaen?
 En echter Jonas heeft zoo lang dit doorgestaen.

De balg van 't ondier kan hem thans een tempel strekken,
 Om krachtiger dan oit zyn godtsvrucht op te wekken,
 En biddende met Godt als in gesprek te treên,
 Tot wien hy 't bange hart dus uitstort in gebeên:

[Histori]

Ik riep uit myne benaetheit tot den Heer, en hy antwoordde my:

uit den buik des grafs schreide ik, en gy hoorde myne stem.

3. Want gy hadt my geworpen in de diepte, in 't harte der zeen, en de stroom omringde my:

alle uwe baren en uwe golven gingen over my hene.

4 En ik zeide: Ik ben uitgestooten van voor uwe oogen:

[Poëtische uitbreiding]

Schoon ik hier levendigh in d'ongestuime golven
 Door uw verbolgenheit bedekt ben en bedolven:
 Ik vlei my echter, dat de bede, die ik stort
 In deze elende, niet van u verstooten wordt.
 Van hier kan ook 't gebet ten hoogen hemel draven.
 Van hier uit dezen visch, waer in ik leg begraven,
 Als in een grafspelonk, kan echter het geluit
 Van myne kranke stem, door wint noch stroom gestuit,
 Zelfs boven zon en maen en alle wolken stygen,
 Om by uw Majesteit alleen gehoor te krygen.
 Gy hebt my, groote Godt, tot een verdiende straf
 Van myn weêrspannigheit gedompelt in dit graf;
 Een levend graf, dat my geen' ademtoght laet halen,
 En geen verquikking gunt van licht noch zonnestrallen,
 Dat my vast slingert op en neêr in 't woeste zout
 En ieder oogeblik de doot voor oogen houdt.
 'k Beken, ik heb die straf verdient met recht en reden,
 Die zoo verwaten uw bevel heb overtreden.
 'k Beken, ik heb verdient, dat my noch zon, noch licht
 Beschyne, en minder nogh, de glans van uw gezicht.
 En echter geeft my uw genade dit betrouwen,
 Dat ik Jerusalem nogh weder zal beschouwen,

[Histori]

noghtans zal ik den Tempel uwer heiligheit weder aenschouwen.

5. *De wateren hadden my omgeven tot de ziele toe, de afgront omving my: het wier was aen myn hoofd gebonden.*

6. *Ik was nedergedaelt tot de gronden der bergen.*

De grendelen der aerde waren om my henen in eeuwigheit.

Maer gy hebt myn leven uit den verderve opgevoert, o Heer, myn Godt.

7. *Als myne ziel in my overstelpt was, dacht ik aen den Heer: en myn gebet quam tot u in den Tempel uwer heiligheit.*

8. *Die de valsche ydelheit onderhouden,*

verlaten hunne weldadigheid.

9. *Maer ik zal u offeren met de stemme der dankzegginge;*

[Poëtische uitbreiding]

En in uw' Tempel voor het godtgewydt altaer
U danken, die my redde uit zulk een dootsgevaer.
Hier zinke ik in den kolk, zelfs tot de diepste gronden
Der bergen; en het wier is aen myn hoofd gebonden.
Het aerdryk drukt my ook, bezet my hier door zant
En bank en klip, en weert my van het vaste lant.
In zoo veel zwarigheên, in zoo veel barreningen
Laet zich myn hoop noghtans haer anker niet ontwringen,
Dat vast gebonden blyft, o Oppermajesteit,
En eeuwich blyven zal aen uw barmhartigheid.
O Godt, laet myn gebet dan klimmen tot uwe ooren
En my in deze hel van duisternis niet smoren,
Daer 't water my helaes! tot op de lippen staet.
In u, in u alleen stelle ik myn' toeverlaet,
Die, hope ik, andermael het leven my zal schenken
En namaels aen dit leet met blyschap nogh doen denken.
Gy, die in lyfsgevaer u tot Godts almaght keert,
En 't lyfsgevaer ontrukkt zyn mogentheit braveert,
En zyn weldadigheid, door ydlen waen vermeten
En hoogmoet weghgesleept, ondankbaer kunt vergeten,
Gaet heen van my, dien 't lust voor 't gansche weereltront,
En eeuwich lusten zal met hart en ziel en mont

[Histori]

*'t geen ik beloofd heb, zal ik betalen:
het heil is des Heeren.*

*10. De Heer nu sprak tot den visch:
en hy spuwde Jonas uit op het drooge.*

[Poëtische uitbreiding]

Zyn' lof t'ontvouwen, en uit myn gedachtenissen,
Zoo lang ik adem hael, zyn gunst niet uit te wissen.

Dus biddende wordt hy gevoert naer 't vaste lant
Van 't gruwzaam zeedier, dat genadert aen het strant
Hem op het hoogst bevel spuwt uit zyne ingewanden,
En Jonas onverzeert en veiligh laet belanden.

Jonas profecy.
Het derde hoofdstuk.

¶S. 1. *En het woort des Heeren geschiedde ten anderen male tot Jonas, zeggende:*

2. *Maek u op, ga naer de groote stat Ninive:
en predik tegens haer de prediking, die ik tot u spreke.*
3. *Toen maekte zich Jonas op,*

en ging naer Ninive, naer 't woort des Heeren:

*Ninive nu was een groote stat Godts,
van drie daghreizen.*

4. *En Jonas begon in de stat te gaen*

Poetische uitbreiding van Jonas histori. ^{aant.}

MAer Godt verklaert zyn' wil strax voor de tweede mael,
Spreekt Amithaons zoon weêr toe met deze tael:
Trek op naer Ninive, trek naer die stat vol steden,
Ontvou myn' last, en al hare ongerechtigheden.
Hy nu geleert, wat straf op 't wederstreven past,
Gehoorzaemt dit bevel van hooger hant belast.
Des trekt hy daetlyk heen verhaestende zyn schreden,
Stapt Assurs hoofstat in, van niemant om te treden,
Dan eer de derde zon haer daghreis staken moet.
Thans hadt hy zoo veel weghs reede afgelegd met spoet,

[Histori]

eene daghreize:

en hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive worden omgekeert.

[Poëtische uitbreiding]

Als hem op eenen dagh het licht hadt toegelaten.

Toen dondert de Profeet aldus door alle straten:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive vergaen.

Elk hoort dit dreigement, maer zeer verscheiden, aen.

Dees waent hem zinneloos; die houdt hem voor een' dollen,

Die raeskalt, en wiens brein ontstelt is en aen 't hollen.

Een derde scheldt hem voor een' mouter, die het zaet

Van oproer in de stat wil stroien en verraet.

Maer Jonas doet een boek van zulke wysheit open,

Dat volk en overheit, hoe diep in slaep verzopen

Van hoogmoet, dardelheit en averechtschen waen,

Van schrik geslagen 't hair te berg begint te staen.

Des vallen ze altermael ootmoedigh aen het smeken,

Of 't hem behagen moght wat klaerder uit te spreken.

De Boettrompetter neigt zyne ooren naer hunn' wil,

En ieder ziet hem 't woort ten monde uit stom en stil:

Gy, die in Ninivé uw woonplaets hebt gekoren,

Wilt gy de reden van myn dreigementen hooren,

En uit wiens naem uw val koomt dondren in uw oor,

Zoo neemt myn woorden waer, en geeft myn stem gehoor.

De Godt van Israël, de Godt, die ziel en leven

Aen al, wat adem schept, heeft door zyn maght gegeven:

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

De Heer der heeren, die de koningen regeert
 En al de volken van het weereltront beheert;
 De ware Dondergodt, de Vorst der hemelscharen
 Beveelt my zynen wil en last u te verklaren.
 Hy is die groote Godt, wiens groote mogentheit
 Het aardtryk tot genot van 't menschdom heeft bereidt,
 En tot een' zetel zich het hemelsch ryk behouwen
 Om zyne glori daer alle eeuwen door t'ontvouwen.
 Hy is die groote Godt, wiens zegenende hant
 De kroonen uitdeelt naer zyn grondeloos verstant.
 Is uwe heerschappy tot zulk een' top geklommen
 En zoo wydt uitgestrekt in zoo veel vorstendommen,
 Des hebt ge alleen de gunst van zyne Majesteit
 Te danken en den wil van zyn Voorzienigheid:
 Waer door gy 't ryksgebiet van 't Ooste hebt gekregen,
 Waer door in 't oorlogh zoo veel gloriryke zegen
 By uwe vorsten op den nabuur is behaelt.
 Gy moet hem danken voor den luister, die hier praelt.
 Want hadt hy deze stat niet met zyn gunst bejement,
 En in den omtrek van haer vesten milt gezegent,
 Noit hadt zy zulk een peil bereikt, dat ze eer een ryk
 Van uitgestrektheit, dan eene enkle stat gelyk'.

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Maer heeft zyn goetheit u tot dezen top geheven,
 Waer van zyn wysheit ons geen reden hoeft te geven;
 Zoo weet ook, dat zyn wraek nu entlyk zamenspant
 Met zyn rechtvaerdigheid, om door die zelve hant,
 Die u gezegent heeft, zich streng aen u te wreken
 Om reden, die al lang te zichtbaer is gebleken.
 En zeker ook te recht. want waer ik 't oog laet gaen,
 Ik vind geen voorwerp, of het hitst zyn gramschap aen,
 En moet hem prikkelen zyn dreigen klem te geven
 Zelfs voor den tyt, dien hy u nogh heeft voorgeschreven:
Want veertigh dagen nogh, dan zal de stat vergaen.
 Zal ik hier myn gezicht op uwe tempels slaen?
 Hoe prachtiger zy door de boukunst zyn voltogen,
 Hoe feller gramschap zy ontsteken in zyne oogen,
 Hoe meer uw gruwelen zyn Godtheit staen in 't licht;
 Terwyl zy voor den dienst des duivels zyn gesticht,
 Den vyant van zyn' naem, den slaef van zyn geboden.
 Ook is die dienst geenszins oprecht der valsche goden.
 Want uit die schatten, die ge aen 't godeloos altaer
 Te koste hebt gelegd, blykt zeker zonneklaer,
 Dat zy geen godtsvrucht, maer uwe ydelheit ontvouwen;
 Terwyl de grontvest van die prachtige gebouwen

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Veel minder in tiras en lym daer toe bereidt,
 Dan in onnoozel bloet der armen is geleit.
 Ook is het marmer van dees blinkende pylaren,
 Dit gout, dit zilver, dit gesteente, dat d'altaren,
 De wanden en 't gewelf met zulk een' glans verrykt,
 Een overschot des roofs, waer meê de hoogmoet prykt
 Des ryken, die naer zich dien buit heeft weghgestreken
 Door woeker, dwinglandy, bedrogh en vuile treken.
 Gaet gy de dorpels van uw tempelen betreên
 Om uw verzierte goôn te smeken met gebeên,
 Uwe opgeraapte goôn, die zyn ontbloot van ooren
 Om uwe stem, hoe luidt gy bidden moogt, te hooren:
 Dat is veeleer gewente aen ydle plechtigheên,
 Of yver om den naem van godtsvrucht by 't gemeen
 Door uiterlyken schyn van godtsvrucht te bejagen,
 Dan ongeveinsde zucht den godtsdienst toegedragen.
 Uw handel wyst ook uit, dat uw godtsdienstigheid
 Wel in den mont, maer niet in 't hart bestorven leit.
 Want schoon de ware Godt hier niet wordt aengebeden,
 De valsche, dien gy dient, schryft echter andre zeden
 En andre wegen voor aen uwe levensbaen,
 Dan die gy dagelyx gewoon zyt in te slaen.

[Histori]

En hy predikte en zelde:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Gy vorst, die Assurs ryk beheerscht door uw vermogen,
Dat voor uw wetten beeft en omziet naer uwe oogen,
Gedoog, dat ik myn' last zoo rustigh uiteen magh,
Als my bevolen wordt door 't opperste gezagh
Van hem, die van zyn' troon, gevestigd in de hemelen,
Den grootsten ryksmonarch, gelyk een worm, ziet wemelen;
En hem de mogentheit, de schatten en den moedt
Beneemt, wanneer zyn wraek aen 't branden, als een gloet,
Den trotsen overmoet de vleugelen wil korten
En zynen rykstroon tot den poel des afgronts storten.
Geen Jonas zeker brengt u deze rede voort:
Maer 't is zyn Meester, en ook d'uwe, dien gy hoort,
Die u door mynen mont de waerheit wil verklaren,
Die hoofsche vleiers u noit dorsten openbaren.
Gy, boven duizenden van menschen hoog in maght
Verheven, zyt noghtans, als zy, in 't licht gebraght.
De glans en luister van uw' roem verblindt uwe oogen.
Uw heirkraft maekt u trots en stout door haer vermogen.
Des waent gy, dat geen zee voor u te hoog kan gaen,
En niets uw heerschappy vermogh te wederstaen:
Dat zoo veel volken, die in zoo vele oorloghstochten
Van uwe vaderen zeeghaftigh zyn bevochten

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

En onder 't hygend juk van uw gebiet gebraght,
Alleen zyn overheert door hun geduchte maght:
Dat zoo veel koningen en vorsten, die, als slaven,
Zich voor u buigende naer uwe wenken draven,
Uit hunne zetelen, als vogels, zyn gejaegt,
Die weerloos worden van een' adelaer belaegt,
En uit hun nest, vermant door overmaght, gedreven
Nogh rekenen voor gunst, zoo hy hen laet in 't leven.
De heerlykheit, die in uw hofpaleizen prykt,
De dierbre schatten, daer gansch Ooste u meê verrykt,
Die uitgestrekte sleep van zoo veel hovelingen
En lyftrouwanten, die u, als een' godt, omringen;
Die grootsheit aen uw' disch verzelt van overdaet,
In 't kort de glori van uw' koninglyken staet
Heeft uw gezicht zoo zeer verblindt, en beide uwe oogen
Met dikke schellen van zoo ydlen waen betogen,
Dat gy de gunst vergeet der allerhoogste hant;
Ja waent, dat ge, als een godt, de kroon der heemlen spant:
Terwyl gy, als een godt, ook leeft, als of het leven
En al die mogentheit u nimmer zou begeven.
Want zeker heeft de straf wel vatten op uw hart,
Daer gy het hoog gerecht door zoo veel gruwlen tart?

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Ontziet gy goddelyke, of menschelyke wetten,
 Die nimmer palen aen uw driften weet te zetten?
 Neemt gy niet voor bewys, al 't geen gy quaet vermoedt,
 Als gy onnoozelen wilt trappen met den voet?
 Voelt gy den minsten schrik, als gy hun bloet zult storten,
 En zoo gereet zyt om hunn' levensdraet te korten,
 Zoo dra hun aenzien maer door nyt uw' boezem knaegt,
 En 't vuur der hevigheid u in den hoofde jaegt?
 Slaet gy op menschen acht, die, door hun deugt verheven,
 Of moedt, ten hemel van rechtschappen glori streven?
 Laet gy in uw gebiet de hoogste waardigheên
 En ampten hen, die 't best verdienen, wel bekleên?
 Schenkt gy die niet veeleer aen eerelooze zielen,
 Die laf en slaefsch voor u, gelyk een' afgodt, knielen?
 Wat hofstoet hebt gy ook? niet anders dan een rot
 Van vuile vleiers, wien de godtsdienst strekt een spot:
 Verwyfde mannen, die noch eer noch deugt beseffen,
 En vrouwen, die de mans in ontucht overtreffen.
 Wat eerbiet draegt gy toch den goden, die gy viert?
 Rooft gy den rykdom niet, die hunne tempels siert,
 Als 't u behaegt, terwyl hun priesters, als uw slaven,
 Naer uwen zweep en wil gedwongen zyn te draven?

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Want stellen ze u iet voor met recht en billykheit,
 Dat heet een misdaet, en die quetst uw majesteit.
 Zoo zy uw' quaden wil in 't minste tegenstreven,
 Dan zyn ze ondankbre, die geen acht op weldaën geven,
 Weêrspannige, die 't vuur van oproer en verraet
 En tweespalt stoken tot bederf van uwen staet.
 Zyn zulke dienaers niet, die hunne waerdigheden
 (Onkundigh wat hunn' plicht betaem') met voeten treden,
 En door hun vleierey zelfs hun gemoet verraën,
 Uw lievelingen, die in 't hart geschreven staen?
 Denkt gy in 't minste wel om grooten te betemmen,
 Dat zy den minderen niet met geweld beklemmen?
 Besteedt ge uw zorgen wel aen uwen onderdaen,
 Dat hy in voorspoet wasse en eerlyk kan bestaen?
 Of geeft zyn voorspoet u geen stof tot achterdenken
 En ydle vreeze, als of die uwe maght zou krenken?
 Bemint ge uw volken met een vaderlyk gemoet?
 Steekt gy de schapen, die gy, als een herder, hoedt,
 En met de wol vernoegt moest in het leven laten,
 Den strot niet daeglyx af, hoe jammerlyk zy blaten?
 Geen middel zeker, dat u oit zoo zeer behaegt,
 Dan 't geen den lesten drop van 't bloet uit d'aedren jaegt.

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

En zyn de dienaers van die forsse dwinglandye
De sterkste zuilen niet van uwe heerschappye,
De sterkste zuilen, daer uw zetel door gestut
En vast gevestigd wordt, en voor zyn' val beschut?
Houdt gy voor hun de deur van strafbaerheit niet open?
Staet uwe gunst alleen aen zulken niet te hopen?
En kraeit de nare stem, en 't doodelyk geluit
Van die elendigen zieltogende geuit
Op 't punt, dat deze beuls hen in hun bloet versmoren,
Geen miltzucht, wederspalt en afval in uwe ooren?
Verschoonde gy wel oit eene ongerepte maegt,
Die door aenvalligheit uwe oogen hadt behaegt?
Of kon de heilige echt, gestaeft door 's hemels wetten,
Uw' toomelloozen lust wel immer palen zetten?
Stelt u 't vermaek, dat u Natuur vergunt, te vreên?
Volgt gy de driften niet van uw begeerlykheên
In zoo veel wulpscheit, die gy verre van besnoeien
Zoo weligh in uw hart laet wortelen en groeien?
Rampzalige monarch, keer entlyk tot uw' plicht,
En weet, al hadt ge uw nest zelfs in de lucht gesticht,
De hoogste hant zal dat vernielen en verdelgen,
En u met uw geslacht en godtverwaten telgen

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Ter neder bonzen met een' doodelyken val,
 Waer van de volgende een met schrik gewagen zal.
 De gansche weerelt is niet magtig dit te keeren,
 Noch dien gedreigden slagh van uwen hals te weren.
 Belyd uw zonden dan, belyd uw gruweldaên,
Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive vergaen.

Gy, priesters, tot den dienst der afgoôn uitgekoren,
 Neigt naer myn reden ook aendachtigh beide uwe ooren,
 Gy maekt een quaet gebruik van 's volks eenvoudigheid,
 Terwyl ge uw tempels tot een koopbeurs houdt bereidt,
 Als of het gout vermoght de zonden af te wasschen.
 Gy strekt het volk een strik, die toelegt op verrasschen,
 Een steen des aenstoets, die het waggelend gemeen
 Doet struikelen ten val in 't spoor van uwe schreên:
 Een dwaellicht, een kompas, om die verblinde volken
 Te leiden in de gracht en 's afgronts diepste kolken.
 Ook kreunt ge u niet, of gy hen in 't bederf verleidt.
 Ziet gy 'er voordeel by, dan worden zy geveit;
 Dan smeedt gy hun ten dienst een' reex van logenschakelen
 En vent uw droomen uit voor godtgewyde orakelen,
 Terwyl gy rechts en slinx dus niet dan rykdom zoekt,
 Hoe gy de troni trekt, en 't gelt in schyn vervloekt.

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Gy geeft u uit by hun voor tolken van de goden,
Doch leert hen anders niet, dan 't geen u wordt geboden
En in den valschen mont te godeloos geleit,
Of van uwe eigen baet, of van uwe ydelheit.
Gy geeft (hoe wonder kan dit priesteren betamen!)
De dingen averchtsche en heel verkeerde namen.
Gy noemt het goede quaet, gy noemt het quade goet.
Het zoet is bitter in uw' mont, het bitter zoet.
Gy scheidt, schoon niemants brein dit magtigh is t'ontleden,
Zelfs duisterheên uit licht, en licht uit duisterheden.
Gy waent u zelve wys, waer op gy u verheft,
Dat in voorzienigheit u niemant overtreft.
Maer al die wysheit is maer ydelheit te noemen,
En uw voorzienigheit, als vuil bedrogh, te doemen.
Gy waent u magtigh, maer die mogentheit bestaet
In ongerechtigheit, die 't perk te buiten gaet.
Men ziet u dingen vol schynheiligheit hanteren,
Die gy verstaet dat elk als godtgewydt moet eeren;
Maer dat met handen, die bekladt zyn en bevekt
Met alle vuiligheit, die smetten naer zich trekt.
Men ziet u steeds bezorgt met lessen voor te schryven,
Maer zelfs, 't geen gy verdoemt in anderen, bedryven.

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Beeft dan, schynheiligen, en siddert vry van schrik
 Voor uw gedreigde straf, die van dit oogenblik
 U nadert, over hals en hoofd zal overrumpelen
 En met dit Ninivé in eeuwich onheil dompelen:
Want veertigh dagen noch, dan zal de stat vergaen.

Gy, Overheden, ook, hoort myne woorden aen.
 Hoe vele redenen hebt gy ook om te beven?
 Wat straf hebt gy verdient? wat hebt gy niet bedreven?
 De droeve weduw van haer' man en hulp berooft,
 D'onnoosle wees ontbloot van hoeder en van hoofd
 Kermt dagelyx vergeefs voor onmedogende ooren,
 Die niet geneigt zyn om dat kermen te verhooren;
 Terwyl gy aenziet, dat geweld de weduw drukt,
 En d'arme wees tot op 't geraemte wordt geplukt,
 Zoo u maer wordt vergunt ook van den buit te deelen.
 Gy zyt meêplichtigen van 't onrechtvaardigh stelen
 In steê van rechters, die onzydigh moeten gaen
 In 't recht, dat geenen schelm oit strafloos kan ontslaen.
 Gy hebt geschenken lief, en wordt bekoort door gaven.
 Het zielloos gout maekt u van rechteren tot slaven.
 Want d'ongerechtigheit jaegt u een' schrik in 't hart,
 Als zy vermogen heeft, waer door ze uw vierschaer tart:

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Terwyl d'onnoozelheit, is zy in onvermogen,
U niet vermurwen kan tot eenigh mededogen,
En gy het oor stopt voor d'erbarmelyke klaght
Van die rampzaligen, daer 't hun ontbreekt aen maght,
Om door hun wederwraek aen u zich te verhalen
En u de straffen van uw strengheit te betalen.
Gy dient u van 't gezagh, dat gy bezit, alleen
Ten dollen wraeklust van uw losse zinlykheên.
Want strekt uw rechtbank hun, die u door maght versagen,
Of die gy zyt geneigt uit enkle gunst te dragen,
Een zekre vryburg in het nypen van den noodt;
Zy strekt een voorbode aen uw' vyant van de doot.
Gy dient u van het zwaert des Rechts, gelyk tirannen,
Die alle schaemte en eer uit hun gemoet verbannen.
Gy hebt Rechtvaerdigheit den blinddoek, die in 't recht
Hare oogen sluit, ontruikt, en op uw oog gelegd;
Om uw gezicht aldus den toegang te beletten
Van 't licht der goddelyke en menschelyke wetten.
Gy voert aldus verblindt, als gy de vierschaer spant,
Een valsche weegschael in de godelooze hant,
Die in den evenaer noit billyk wordt gehangen,
Maer altyt overslaet en helt naer uw belangen.

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

O rechters, siddert dan voor uw verdiende straf,
 En vreest den Godt, die u die schael in handen gaf;
 Den Godt, die u den naem van goden heeft gegeven,
 Die u op aerde heeft tot rechteren verheven
 En stedehouders, die 's Aertsrechters majesteit
 Verbeelden op den stoel van zyn Gerechtigheit,
 Om gansch onzydigh naer de wetten en de reden
 En billykheit zyn plaets en rechtampt te bekleeden,
 Daer hy het leven en de doot aen hun betrouwt
 Van zoo veel menschen, die hy voor zyn schepsels houdt.
 O rechters, siddert dan, bekeert u nogh in 't ende.
 Gy zult de sterke hant in d'algemeene elende
 Geenszins ontgaen, die zich reede opheft om te slaen.
Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive vergaen.
 En gy, o volk, hoe kan ik met de tong ontleden
 Alle uwe gruwelen en onregeltheden?
 Draegt gy die goden in het hart wel 't minst ontzagh,
 Die ge in de tempels viert en aenbidt dagh op dagh?
 Geloof gy zeker, dat hun d'ondeugt kan behagen?
 Hoe kunnen zy den naem dan toch van goden dragen?
 Of worden zy van u te recht, als goôn, geëert?
 Hoe kooft dan by, dat gy hen reukeloos braveert?

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Is eigen voordeel niet de regel van uw' wandel?
 Is vuil en snoot gewin niet eigen aen uw' handel,
 Terwyl gy nacht en dagh, als blinde mollen, wroet,
 En slaeft en draeft en zwoegt en zweet om weereltsch goet?
 Wordt hier de nagebuur door dubbelheên en treken
 Van zynen nagebuur niet daeglyx doorgestreken?
 Wat schuilt'er zeker in uw zoetste woorden toch?
 Niet anders zeker, niet dan schalkheit en bedrogh,
 Terwyl gy zyt gewoon te spreken uit twee monden,
 En dus een aevrechtsch mensch wordt in den mensch gevonden.
 Wat vindt hy, die op uw beloften zich betrouwt,
 Dan ontrou? en wat hy, die op uw vriendschap bout,
 Dan huichlaryen in uw dagelyksch verkeeren,
 En vuilen achterklap om zynen naem t'onteerren?
 Wat gy ook voorneemt; uit uw opzet en besluit
 Straelt d'ongerechtigheit aen alle kanten uit.
 In voorspoet toont gy niet dan ongebondenheden,
 In tegenspoet niet dan godtslasterlyke zeden,
 In uw geneugten niet dan enkele overdaet,
 Dan wellust, brassery en weelde boven maet.
 De vaders dragen hier geen liefde aen hunne spruiten;
 Of 't is een liefde, die de palen gaet te buiten,

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Geen ondeugt in haer straft door een toegeventheit,
 Die hare zielen streelt en ten bederve leidt.
 Geen kinders dragen hier ontzagh aen hunne vaderen.
 Zy zuigen hun het bloet verbastert af uit d'aderen,
 Vergetende al de zorg van 't vaderlyk gemoet,
 Die nimmer naer den eisch van kindren wordt vergoedt;
 Terwyl zy dus met recht gelyken aen de slangen,
 Die eerst door felle kou bevrozen of bevangen,
 Strax adem scheppende in den koesterenden schoot,
 Hem, die hun 't leven schenkt, vergelden met de doot.
 Geen mannen handelen hun vrouwen hier, als mannen,
 Maer door hun dwinglandy en ontucht, als tirannen.
 De vrouwen zyn van eer en alle schaemte ontbloot.
 Geen vrouwenvoorhoofd wordt hier van beschaemtheit root.
 Verboden lusten zyn maer ydelheên te noemen,
 't Verlies van 't eêlst kleinoot een zege waert te roemen.
 't Schynt aen haer moedigheid, die langs de straten praelt,
 Als hadden zy triomf op d'Eerbaerheit behaelt,
 Die zy zoo eereeloos schofferen en besmetten
 Ten spyt der goddelyke en weereltlyke wetten.
 Zy raken naeulyx gront met hare wufte schreên,
 Als scheen' het aerdryk haer onwaardigh te betreên;

[Histori]

En hy predikte en zeide:

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive omgekeert worden.

[Poëtische uitbreiding]

Dat aerdryk, dat den mont reede opspart om te zwelgen
 En haer met deze stat voor eeuwich te verdelgen.

Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive vergaen.

En gy, o trotse stat, waer van de gruweldaën
 En ongerechtigheên zyn tot Godts troon geklommen,
 Betrou niet, dat de maght van zoo veel vorstendommen,
 Die gy de wetten stelt, of uw gesterkte wal
 U zal beschutten voor uw' naderenden val.
 Hy, die my afzendt, zal die maght de wieken korten,
 En in een oogenblik u in den afgront storten.
 Quam u een maghtigh heir bestormen in het velt,
 Gy keerde 't mogelyk door maghtiger geweld.
 Gy moght op nieu u nogh beschanssen in uw muren,
 En dus den aenval der bestormers lang verduren,
 Tot dat zy door 't gedult der burgeren gemat
 Met schaemte en schande 't velt verlaten en de stat:
 Maer dezen slagh, die in de grimmigheid en toren
 Van 't hemelsche Gerecht in kort u is beschoren,
 Dien ysselyken slagh keert gy niet van u af;
 Dien slagh, die u eerlang in een vervaerlyk graf
 Van alle uw burgren, en een' puinhoop zal verkeeren
 Ten spiegel van de steên, die op haer maght braveren,

[Histori]

Nogh veertigh dagen, en Ninive zal worden omgekeert.

¶S. 5. En de lieden van Ninive geloofden aen Godt:

en zy riepen een vasten uit,

en bekleedden zich met zakken van den grootsten af tot den kleinsten toe.

5. Want dit woort geraekte tot den koning van Ninive,

[Poëtische uitbreiding]

En wanen onverwikt in eeuwigheit te staen.
Nogh veertigh dagen, dan zal Ninive vergaen.
 De Boettrompetter sluit hier endelyk zyn reden.
 Een koude, kille schrik rydt daetlyk door de leden
 Van elk, die uit zyn' mont dat donderende woort
 En vreeslyk dreigement met aendacht heeft gehoord.
 Strax vallen out en jong, de grooten en de kleenen
 Aen 't zuchten, jammeren, aen 't nokken en aen 't weenen.
 Zy zoeken toevlucht by de hoogste Majesteit,
 En geven blyk op blyk van hun boetvaardigheid
 En ongeveinst berou der hooggestegen zonden.
 Ze ontzeggen alle spys en drank aen hunne monden,
 Versmyten van het lyf de blyde feestgewaên,
 En trekken eens van zin nu haire kleeden aen.
 Den grooten ryksvorst zelfs, wien duizent edellingen
 En duizent riddersen bestuwen en omringen,
 Gelyk een lyfwacht, aen wiens zorg de veiligheid
 Betrout is nacht en dagh van 's konings majesteit;
 Wien zoo veel volken tol en schatting moeten geven,
 Voor wiens geduchte maght zoo vele vorsten beven;
 Den grooten ryksmonarch is 't yslyk dreigement
 Door 't vliegende gerucht nogh naeuwelyx bekend,

[Histori]

en hy stont op van zynen troen

en dede zyn heerlyk overkleet van zich:

*en hy bedekte zich met eenen zak,
en zat neder in asschen.*

[Poëtische uitbreiding]

Of 't hart begint van angst hem in de borst te kloppen.
 Wie zou gelooven, dat hy d'ooren niet zou stoppen,
 En dien herout tot loon betalen met den strop,
 En die gedreigde straf doen dalen op zyn' kop?
 Maer d'Allerhoogste maght is weder hier gebleken,
 Dat zy de harten leidt der koningen, als beken.
 Men ziet den ryksmonarch zyn' scepter en zyn kroon
 Versmyten in het stof, en dalen van dien troon,
 Waer van hy 't gansche ryk van Azie regeerde
 En al die volken door triomfen overheerde.
 Men ziet den ryksmonarch de purpere gewaên
 Verscheuren, alle pracht en ydelheit versmaên,
 En grove zakken aen zyn vorstlyk lichaem trekken,
 En 't hoofd gebroken en gedwee met asch bedekken.
 Hy schiet ter goeder uur de rechte wapens aen,
 Die Godts verbolgenheit zyn maghtigh te weêrstaen.
 Thans denkt hy niet, dat hy een vorst van zoo veel staten,
 Maer d'eerste zondaer is van al zyne onderzaten.
 Men ziet hem niet ontbloot van al zyn majesteit,
 (O wonderbare kracht van zyn boetvaardigheit!)
 Of hem ook teffens in een oogenblik vergeten,
 Hoe hy zoo diep in 't gout, en hoog in top gezeten,

[Histori]

*7. En hy liet uitroepen, en men sprak te Ninive uit bevel des Konings en zyner grooten,
zeggende:*

Laet mensch,

*noch beest, rundt noch schaep, iets smaken, laet ze niet weiden, noch water drenken.
8. Maer mensch en beest zullen met zakken bedekt zyn*

*en zullen sterk tot Godt roepen;
en zy zullen zich bekeeren*

[Poëtische uitbreiding]

Als koning Assurs ryk en heerschappy beheert,
 In eenen koning van Gerechtigheit verkeert.
 Hy, die 't wellustigh spoor wees aen zyne onderdanen,
 Wil nu 't godvruchtigh pat hun door zyn' voorgang banen.
 Des roept hy datelyk uit liefde voor 't gemeen
 Al zyne vorsten in zyn hofpaleis by een;
 Daer met eenstemmigheit van al de raetgenoten
 Eene algemeene boete en vaste wordt besloten.
 De ryksherout ontvout aldus zyns konings wet:
 Een strenge vaste zy een iegelyk gezet.
 Geen zuigelingen zelfs, noch geen stokoude gryzen
 Verstouten zich den mont te slaen aen drank of spyzen.
 Het vee loeie ook van dorst en honger op den stal,
 En draeg' met schaep en paert zyn deel in 't ongeval.
 Een grove zak bedekk' de menschen en de beesten,
 Een grove zak bedekk' den minsten en den meesten.
 Elk zett' zich droef in asch gebroken van gemoet.
 Elk buige zich in 't stof, en vall' den Godt te voet,
 Die Ninivé en zoo veel duizenden van zielen
In veertigh dagen dreigt voor eeuwich te vernielen.
 Elk buig' de knien, elk heff' de handen naer zyn' troon,
 Maer ieder buig' vooral 't verslagen harte, en toon'

[Histori]

een iegelyk van zynen boozen wegh

en van het geweld, dat in hunne handen is.

ÿS. 9. Wie weet? Godt moghte zich wenden en berou hebben: en hy moghte zich wenden van de hitte zyns toorns, dat wy niet vergingen.

[Poëtische uitbreiding]

Oprecht berou van al zyne ongerechtigheden,
 En neme een opzet om door heiligheit van zeden
 Zyn ziel te zuiveren van al de gruweldaên,
 Die 's hemels grimmigheit op onze halzen laên.
 Elk sta ook 't goet af, dat hy door geweld, of treken
 Op eene slinksche wys zyn' naesten heeft ontstreken;
 En reik', gelyk 't betaemt, dien godelloozen buit
 Den rechten eigenaer blymoedigh weder uit.
 Wie weet, of Godt, vermorwt in 't hart door medelyden,
 Ons voor 't gedreigt bederf noch entlyk moght bevryden?
 Dus klinkt van wyk tot wyk het koninglyk gebot.
 De ganfche stat bekeert zich tot den waren Godt,
 Daer mensch en dier zich nu van alle voetsel spanen.
 Die flus in weelde zwom, zwemt nu in heete tranen.
 Hy wordt de zwakste nu, die onlangs maghtighst scheen.
 De ryke wordt nu arm, de grootste wort nu kleen.
 Hoe ongelyk is nu die groote stat der steden
 Dat trotse Ninive van 't aerdryk aengebeden,
 Daer alles smoort in rouwe, en om het hart beknelt
 Van droefenis verteert, als sneeu tot water smelt!
 Men hoort voor kunstmuzyk, om d'ooren te behagen,
 Hier niet dan jammeren op jammeren en klagen.

[Histori]

ÿS. 10. *En Godt zagh hunne werken,*

*hoe zy zich bekeerden van hunnen boozen wegh;
en het beroude Godt
over het quaet, dat hy gesproken hadt hun te zullen doen*

[Poëtische uitbreiding]

Men hoort hier geen geluit dan van erbarmlyk W E E .
 Het derelyk geloei van 't sprakelooze vee,
 Het jammerlyk misbaer der vrouwen, en het kermen
 Des zuiglings, hangende aen de borst op moeders armen,
 Vermengt zich zamen met het bang en naer gezucht
 Der gryzen, breekt en klieft de wolken en de lucht.

Dus over hals en hoofd gedompelt in elende
 Beschout hen d'Opperheer van boven in het ende.
 Hy ziet hen in het stof gebogen voor zyn hant,
 Als geen getergde Godt, die fel in gramschap brandt,
 Maer als een vader aen met zyne ontfermende oogen,
 Met oogen van genade en liefde en mededogen.
 't Berou der stat verwerft by Godt vergiffenis,
 Beweegt hem tot berou, die onbeweegbaer is.
 Hy schaemt zich 't vonnis niet te dempen, dat hy velde,
 En eens en andermael zyn' Boettrompetter meldde.
 Hy stelt uit zynen zin de vreesselyke straf.
 Hy legt de wapenen, gelyk verwonnen, af,
 En schynt door hun vermant, van wien hy wordt bestreden
 Door tranen, boete, vaste en vurige gebeden.
 Hun ootmoet klimt tot aen den starrelichten boog,
 En voert hun jammeren tot zynen troon om hoog,

[Histori]

En hy deedt het niet.

[Poëtische uitbreiding]

Om d'ongerechtigheên, die 's hemels wraek verdagen,
 Van zynen rechterstoel, als nevels, te verjagen.
 Is Ninive niet meer die overdwaelsche stat,
 Met zoo veel gruwelen en vuiligheên bekladt,
 Godt is geen rechter meer noch koning, die ontsteken
 Zich in de hitte van zyn grimmigheid wil wreeken.
 Drie dagen speenens van 't geen 't lichaam sterkt en voedt,
 Styft hare vesten, sterkt haer muren, en behoedt
 Al hare burgeren voor ondergang geveiligt.
 Die godelooze stat wordt Gode nu geheiligt,
 En zy, die onlangs was geschikt en toebereidt
 Tot een tooneel der wraek van Godts verbolgenheit,
 Wordt in dien korten tyt het grootste zegeteken,
 Dat oit van zyn genade en goetheit is gebleken.

O Boete, o Vaste, die in zulk een' hoogen noodt
 Zoo vele zielen, in de droefheit van de doot
 Alreê gescheept, verlost en kunt in 't leven sparen:
 O Boete, o Vaste, die den Godt der Legerscharen
 Ontwapent, en het vuur van zynen blixem bluscht:
 O Boete, o Vaste, die de stat helpt aen haer rust,
 En tusschen Godt en haer bemiddelt eenen vrede:
 O Boete, o Vaste, die den naem verdient met rede

[Histori]

En hy deedt het niet.

[Poëtische uitbreiding]

Van TWEEDE BOUMEESTRES van 't maghtigh Ninive,
Wat zondaer neemt voortaan gebroken en gedwee
Zyn toevlucht niet tot u, gereet om 't vleesch te spanen
Van al zyn lusten, en door eenen vloet van tranen
De ziel te zuiveren van d'ongerechtigheên,
En door oprecht berou en ootmoet en gebeên
De wraek des hemels tot genade te bewegen,
Gelyk die Ninivé alleen dus heeft verkregen?

Jonas profecy.
Het vierde hoofdstuk.

¶. 1. Dat verdroot Jonas met groot verdriet, en zyn toorn ontstak.

*2. En hy badt tot den Heer en zeide:
Och! Heer, was dit myn woort niet,
als ik nogh in myn lant was?
Daerom quam ik het voor*

*vluchtende naer Tarsus:
want ik wiste, dat gy een genadigh en barmhartigh Godt zyt,*

Poetische uitbreiding van Jonas histori. ^{aant.}

MAer Amithaons zoon zoo zacht van inborst niet
 Begint het hart in 't lyf te zwellen van verdriet,
 Dat hy die hoofstat ziet verschoonen voor zyne oogen,
 Als waer' zyn bootschap niet dan ydelheit en logen.
 Des vaert hy uit van blinde oploopenheit ontstelt:
 Dit hebbe ik wel gezeit, dit hebbe ik wel gespelt,
 Toen ik in 't lant nogh was, dat my eerst braght in 't leven.
 Dit was de reden ook van al myn wederstreven,
 Waerom ik uw bevel ontgaen wou over zee,
 En eenen vryburg zocht voor my aen Tarsus reê.
 My was te wel bekend, hoe licht gy wordt verbeden;
 Hoe noô gy in 't gerecht wilt met den zondaer treden;

[Histori]

lankmoedigh,

groot van goedertierenheit en berou hebbende over 't quaet.

3. *Nu dan, Heer,*

neem toch myne ziel van my.

want het is my beter te sterven dan te leven.

4. *En de Heer zeide:*

Is uw toorn billyk ontsteken?

5. *Jonas nu ging ter stat uit;*

en zette zich tegens 't Ooste der stat.

en hy maekte zich aldaer een verdek, en zat 'er onder de schaduwe, tot dat hy zage, wat van de stat worden zou.

6. *En Godt de Heer beschikte eenen wonderboom,*

en deedt hem opschieten boven Jonas, op dat 'er schaduw moghte zyn om hem te redden van zyn verdriet: en Jonas verblydde zich over den wonderboom met groote blyschap.

[Poëtische uitbreiding]

Hoe langsaem gy tot straf, hoe vaerdigh en gereet
 Gy tot vergiffenis uw ongelyk vergeet.
 Terwyl 't u dan behaegt die snoode stat te sparen
 En voor den ondergang haer burgers te bewaren,
 Zoo keer nu al 't geweld van uw getergde roê
 Alleen maer tegens my, die droef en bang te moê
 Het licht verwensch, waer uit ik liever heb te scheiden,
 Dan zulk een leven, dat me een doot verstrekt, te leiden.
 Maer d'Allerhoogste geeft aen Jonas dit bescheit:
 Hoe zyt gy zoo vervoert? is dit ook billykheit?
 Is dit ook recht, dat gy die straffe nu zoudt dragen?
 Wat reden hebt gy toch om zoo vergramt te klagen?
 Flux trekt de Boetprofeet al morrende en gestoort
 De stat van Ninus uit, niet wydt van d'oosterpoort,
 Die 't eerst den vorst des lichts de purpre morgenkimmen
 Op zynen wagen van robynen ziet beklimmen.
 Hier zet zich Jonas neêr in schaduw van de blaên,
 Vol ongedult, hoe 't wil met Ninive vergaen.
 Strax schept d'Almaghtige, om de schaduw te vermeerren
 En 't vinnigh stralen van de zomerzon te keeren,
 Een' hoogen wonderboom, die ylings 't hoeft bedekt
 Van Jonas, en in 't hart een nieuwe blyschap wekt.

[Histori]

7. *Maer des anderen daegs
in 't opgaen van den dageraet
beschikte Godt eenen worm;
die stak den wonderboom,*

dat hy verdorde.

8. *En het geschiedde, als de zonne oprees,*

dat Godt eenen stillen oostenwint beschikte;

*en de zon stak op het hoofd van Jonas,
dat hy bezweek:
en hy wenschte
zyner ziele te mogen sterven,
en zeide:
Het is my beter te sterven dan te leven.*

9. *Toen zeide Godt tot Jonas:
Is uw toorn billyk ontsteken
over den wonderboom?*

[Poëtische uitbreiding]

Maer naeuwelyx begint de tweede zon te pralen
 In 't morgenbarend oost met puik van vuur en stralen,
 Of Godt beschikt een' worm, die flux den wortel slyt
 Des wonderbooms, en met zyn' angel knaegt en byt,
 Tot dat hem 's levens sap en kracht is afgezogen,
 En al zyn bladeren verdorren en verdroogen.

De zon, in 't zuiden nu van sterker vuur bevrucht,
 Begon recht neêr op 't hoeft te branden uit de lucht,
 En door een' zoelen wint gesteven uit het oosten
 Den ganschen aerdkloot uit haer middaghpunt te roosten;
 Wanneer de Boetgezant, geblakert van dien gloet,
 Bezwykt, en al zyn hoop laet varen met den moedt,
 En weder wenscht, dat hy zyn rampen en elenden
 Hoe eer, hoe liever met zyn' levenstyt magh enden.
 Des schreeut hy weder uit: Waer toe worde ik gespaert?
 Tot hoe veel zielsverdriet worde ik helaes! bewaert?
 Wee my, die afgepynt hun zeker moet benyden,
 Die in 't geruste graf verlost zyn van hun lyden!

Toen vat d'Almaghtige het woort dus weder op:
 Voedt gy met reden ook die belgzucht in den krop?
 Zyt gy al billyk met dien wonderboom bewogen,
 Die in een oogenblik verdorde voor uwe oogen?

[Histori]

en hy zeide: Bilyk is myn toorn ontsteken

ter doot toe.

10. *En de Heer zeide:*

Gy verschoont

den wonderboom,

waer aen gy niet hebt gearbeidt, noch dien groot gemaekt.

die in eenen nacht wert,

en in eenen nacht verging.

11. *En ik*

zou die groote stat Ninive niet verschoonen?

waer in (behalven veel vee)

veel meer dan hondert en twintigh duizent menschen zyn,

[Poëtische uitbreiding]

O ja, dus roept hy weêr, 't is billyk, dat ik klaeg'
 En die verbolgenheit in mynen boezem draeg',
 Tot barstens toe zoo zeer verkropt, dat ik met reden
 Myn leven wensch gekort met al myn zwarigheden.
 Maer d'Allerhoogste stopt hem daetlyk dus den mont:
 Op wat rechtvaerdigheid is toch uw klaght gegrondt?
 Gy waent het billykheit genade te betoonen
 Aen een' geringen struik, en wilde hem verschoonen:
 Dien wonderboom, dien gy noghtans met uwe hant
 Niet tot zyn hoogte braght, dien gy niet hebt geplant,
 Die al zyn' wasdom heeft in eenen nacht gekregen,
 En die in eenen nacht ook neder is gezegen.
 En ik die stat, (o neen. dit staet my geenszins vry)
 Ik Ninive, die bloem van Assurs heerschappy,
 Ik Ninive, die stat vol steden niet bewaren?
 Ik duizent duizenden niet in het leven sparen?
 Waert gy, om eenen boom met gramschap dus belaên,
 Om 't stomme vee geenszins medogende begaen,
 Schoon my dit zeker, en met recht, ook legt aen 't harte:
 Uw ziel moest echter zyn bewogen met de smarte
 Van zoo veel kinderen, die hangende aen de borst
 Der moeder met geen vlek van zonden zyn bemorst;

[Histori]

die geen onderscheit weten tusschen hunne rechterhant en tusschen hunne slinkerhant?

EINDE.

[Poëtische uitbreiding]

Of die gekropen uit de wieg met krank vermogen
Noghtans niet maghtigh zyn de waerheit van de logen
Te schiften, of de slinke uit hunne rechte hant
Recht t'onderkennen door 't onnoozele verstant.

Dus klonk de sterkste stem in 's Boettrompetters ooren,
En Jonas laet nu geen meer wederrede hooren,
Maer in zyn oordeel zelfs verwonnen draegt zich stil
En buigt gehoorzaam voor den goddelyken wil.

EINDE.

J. van Vondel in Joannes den boetgezant.

*J*erusalem gelykt nu Ninive, eer gelegen
 Zoo hoog in 't ooste en aen de starren opgestegen,
 Een koninglyke stat voor haren ondergang,
 Daer alle boosheit, recht en onrecht ging in zwang.
 Elk volgde, wat zich 't brein wellustigh innebeeldde,
 En gaf zyn zinlykheit den vryen toom in weelde,
 Van sterke beenen naeu te dragen: zoo men kon
 Voorheen bespieglen in den wyzen Salomon.
 Haer boosheit steeg zoo hoog, dat ze, endtlyk overwightigh,
 Te storten dreigde, indien Godts goetheit niet voorzichtig
 Uit mededogenheit bewogen met haer leet
 Afvaerdighde by tyts in 't oost den Boetprofeet,
 Die, uit den walvischbuik herboren, haer quam wekken.
 Zy luistren naer zyn stem, en waken op, en trekken
 In stê van feestgewaet nu haire kleeders aen.
 De koning treet ze voor; en schichtigh opgestaen
 Uit zynen elpen stoel, verscheurt de purpre kleeden,
 Trekt grove zakken aen, en vast, en stort gebeden
 En zet zich droef in asch, gebroken en gedwee.
 Zoo vast de gansche stadt, ook 't hongrigh loeiend vee.
 De Godtheit laet zich haest zyn dreigement berouwen.
 Zoo worden duizenden boetvaerdigen behouwen.

Aenmerkingen *over de* uitbreiding *van* Jonas histori.

**Aenmerkingen over de uitbreiding van Jonas histori.
Het eerste hoofdstuk.**

Pag. 5. vs. 5.

TOT AMITHAONS ZOON.] In den Bybeltext staet *Amithai*, ook *Amathi*. Maer om het wangeluit dezer Hebreusche woorden in de poëzy t'ontgaen, heeft de Fenix der geleerden Huig de Groot zich gedient van een Grieksch woort in zyn poëtische Uitbreiding van deze histori en *Amithaon* geschreven, welk voorbeeld van dien grooten letterhelt wy bestaen hebben hier te volgen. Wat het vaderlant wyders van onzen Profeet belangt, Epifanius wil,⁺ dat hy geboren zy te Kariathamaum, maer andere te Gath Hachepher, en sterken hun gevoelen (myns oordeels met reden) met deze plaets uit het boek der Koningen: *Dat hy gesproken hadt door den dienst van zynen knecht Jonas den zoon van Amithai den Profeet, die van Gath Hachepher was.* Gath Hachepher nu was naer Hieronimus getuigenis *een dorpje* gelegen in den stamme Zabulon twee mylen van Saphorim. 't Welk waerachtigh⁺ zynde, zoo is t'onrecht door de Joden gedreven, dat 'er geen profeet uit Galilea kon voortkomen, want een plaets, niet wyder dan twee mylen van *Saphorim*, of *Sephorim* gelegen, dat voorheen de hoofstat van Galilea was, is zonder eenigen twyfel in

⁺Epiphan. de vitis Prophetar. p. 246.

⁺II Kon. XIV. 25.

⁺Hieron. Prolog. in Jonam. Adr. Relandi Palaest. LIII p. 787.

+ Galilea geweest. Wyders heeft Jonas geprofeteert onder Jeroboam den tweeden, zoon van Joas koning van Israël, en naer het algemeen gevoelen der Hebreuwen geleefd ten tyden van Isaias, Hoseas, Joël, Amos, Abdias, en Michaias.

+Hieron. Prolog. in Jonam. Augustin. de Civit. Dei L. XVIII. c. 27.

Vs. 7.

NINIVE] Van deze stat zal in de Aentekeningen over het III Hoofdstuk gesproken.

Pag. 7. vs. 3.

WAER VLUCHT GE, O ZINLOOS MENSCH? WAENT GY HET OOG T'ONTGAEN.] 't Is naeulyx te begrypen, hoe in eenigh mensch, en nogh minder, hoe in een' Profeet, met wien Godt zelf zich verwaerdigt hadt montgemeenschap te houden, dit kon komen. Maer 't geen in den zin der menschen niet kan vallen, kan in den zondaer vallen, die dwazer is⁺ dan een os en een ezel, want *die kent zynen bezitter en dees de kribbe zyns heeren*. Hoe de Goddelyke Almaght nergens te ontvluchten is, hebben zeker de heidenen zelfs geweten, gelyk een hunner dichteren aldus iemant toespreekt, die door de vlucht der goddelyke Wrake waende te ontgaen:

+Isai I.3.

+ *Quo fugis, Encelade? quascunque accesseris oras,
Sub Jove semper eris.*

+Vide Nicol. Heins. ad Claudian. Gigantom. sub init.

dat is:

*Waer vlucht ge, Enceladus? waer gy ook heen gaet stryken,
Jupyn is overal; gy zult hem niet ontwyken.*

Cirillus poogt echter dit gedragh van Jonas eenighzins te verschoonen met voorgeven: 'Hoe in oude tyden sommige zich lieten voorstaen, dat Godts maght en gebiet alleen als bepaelt was binnen Judea en van andere landen uitgesloten. Om welke reden, gaet hy voort, d'aertsvader Jakob naer Laban in Mesopotamie trekkende, en op zekere plaets vernachten-

de, daer hy Godts Engelen en den Heer zelf op eene ladder zag, die op de aerde gestelt met haer opperste tot aen den hemel raekte, uit zynen slaep ontwakende in deze woorden uitborst: *Voorwaer de Heer is aen deze plaetse, en ik heb het niet geweten*. Derhalven geloove ik, dat de heilige Profeet zich iet desgelyks latende voorstaen uit Judea naer de Grieksche steden geweken is. Maer scherper vaert Chrisosthomus uit⁺ tegens Jonas: 'Waer vlucht gy heen, Profeet? Hebt gy niet gehoord het geen David zegt: Waer zal ik henen gaen van uwen Geest, en waer henen vlieden van uw aengezicht? In de aerde? Maer de aerde en hare volheit is des Heeren. Naer⁺ de helle? Daer zal uwe maght niet ontbreken. Naer den hemel? Daer, wete ik, zyt gy ook. En naer de zee? Zoo wydt strekt ook uwe rechte hant. Dus, zegge ik, vaert Chrisosthomus tegens onzen vluchteling uit, 't geen wy in de volgende vaerzen uitgedrukt hebben. En zeker te recht, aengezien zyne vlucht, myns oordeels, met geen schyn van reden te verbloemen of te verschoonen is.

⁺Chrysost. Tom. I. Homil. de Jona.

⁺Ps. CXXXIX.7.

Vs. 13.

DAER IS EEN KONINGSSTAT, DIE MET HAER STERKE MUREN

['T GEWELT DES WEERELTVLOETS VOORHEEN ZELFS KON VERDUREN.]

Pomp. Mela L. I. C. XI. *Est Ioppe ante diluuium, ut ferunt, condita*. C. Jul. Solinus Polyhistor C.XXXVII: *Ioppe oppidum antiquissimum orbe toto, utpote ante inundationem terrarum conditum*. Dat is: *Joppe de outste stat in de geheele weerelt, als gesticht voor den weereltvloet*.

⁺Vide & Plin. Lib. V. c. XIII.

Vs. 15.

MEN NOEMT ZE JOPPE, DIE AEN PALESTINES ENDT GELEGEN.] Van outs werdt deze stat *Japho* genoemd, gelyk ook de vertalers des Nederduitschen Bybels aldus schryven; daer na Ἰοππη, Ioppe, en Ἰοπη, Iope, als blykt uit het opschrift van zekeren penning van Titus ΙΟΠΗΤΩΝ:

entlyk is zy *Jaffa*, gelyk nu nogh hedendaegsch, geheten, waer uit de vermaerde heer Adriaen Relant (die niet alleen zynen vrienden, waer onder ik de eere had ook getelt te zyn, maer een iegelyk, die rechtschaps geleertheit zonder opgeblazenheit op hare waerde weet te schatten, tot hunne onuitsprekelyke droefheit in de kracht zyner jaren ontruk is) waer uit de heer Relant meent, zegge ik, dat ons Hollantsch spreekwoord is voortgevloeit over zulken, die van huis zoo wydt gereist zyn, dat van hunne wederkomste gewanhoopt wordt, of over zulken, die zich in een gewis bederf begeven, *naer Jaffa gaen*: als of men zeide: *naer Joppe gaen*. D'oirspronk van dit spreekwoord schynt naer zyn gevoelen herkomstigh van den kruistocht der Christenen om het Heiligh Lant te herwinnen, aengezien de reizigers, die zich naer Palestine begeven, zelfs op dezen dagh gewoon zyn te Joppe te belanden. Men⁺ zie zyn doorwrocht werkstuk over Palestine. Wyders is deze stat een vermaerde zeehaven der Middellantsche zee gelegen in dat gedeelte van Palestine, 't welk tot den stam van Dan behoort.

⁺Relandi Palaest. L. III. p. 865.

Vs. 16.

GEENE STAT GELYK IN OUTHEIT KENT.] Zie het geen wy over het 13 vaers uit Mela en Solinus aengetekent hebben.

Vs. 17.

⁺ EN MOEDIGH OP DIEN NAEM NAER CEFEUS VROU GEHETEN.] Dit steunt op het gezag van Stephanus Byzantinus: Ἰόπη, πόλις Φοινίκης, πλησίον Ἰαμνίας ὡς Φίλων □ ὡς δὲ Διονύτιος, Παλαιστίνης. Φοινίκη γὰρ καὶ ἡ Παλαιστίνη. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Ἰόπης τῆς Αἰόλης θυγατρὸς τῆς γυναικὸς Κήφews τῆς χτίσαντος... Dat is: *lope een stat van Fenicie dicht by Jamnia, gelyk Filo wil: maer naer Dionisius, een stat van Palestine. Zy heeft haren naem ontleent van Jope,⁺ dochter van Eolus en vrou van Cefeus, die de stat gebout heeft.* Natalis Comes tekent uit Apollodorus aen, dat deze stat aldus naer lo, dochter van Inachus genoemt is, om dat zy na het ombrengen van Argus door Mercurius, by deze stat hare men-

⁺Steph. ἐν Ἐθνικοῖς.

⁺Natal. Comes Mythol. L. VIII. p. 895.

schelyke gedaente wederkreeg. Daer zyn 'er ook die willen,⁺ dat deze stat haren naem ontleent heeft van Jafet.

⁺Zie Leunclav. in Pandect. hist. Turcic. num. 209.

Vs. 18.

OOK WIL BRAVEREN MET DE ROTS, WAER AEN DE KETEN ANDROMEDA GEBOEIT EN VASTGEKLUISTERT HIELT TEN PROI VAN 'T ZEEDIER DOOR HELT PERSEUS HANT VERNIELT.] Dit ontvouwen Solinus en Mela ook op de plaetsen hier boven aengehaelt. Hier by komt nogh de outvader⁺ Hieronimus: *Hic locus est, in quo usque hodie saxa monstrantur in litore, in quibus Andromeda religata Persei quondam sit liberata praesidio.* Het zelve bevestigt ook Hegezippus in het XX hoofdstuk van het III boek der Joodtsche oorlogen.

⁺Hieron. ad c. I. Jonae. Huc quoque faciunt ea, quae habet Plinius L.V. c. XIII.

Wat de fabel van Andromeda belangt, die is den geleerden lezer bekend en wytluffigh beschreven door den vernuftighsten der Latynsche dichteren in het vierde boek zyner Herscheppingen.

Wyders is het algemeen gevoelen der geleerden, dat de heidenen die fabel getrokken hebben uit deze waerachtige histori van Jonas. Want zyne schipbreuk, en de rots, waer aan Andromeda geklonken was, wordt op een en zelve plaets gestelt, te weten in, of buiten de haven van Joppe. Ook is Jonas, eveneens gelyk Andromeda, door de goddelyke gramschap in dit gevaer gebraght met dit onderscheit alleen, dat den Profeet door zyne eigen zonden begaen in het wederstreven van Godts bevel, en de prinses dit ongeluk overquam om de hovaerdy van haer moeder, die zich beroemde de zeenimfen in schoonheit te boven te gaen. Daerenboven zyn ze beiden ten proi gestelt van een zeedier, en ook beiden daer van verlost. Van deze heilige geschiedenis schynt ook die fabel van Herkules herkomstigh, die by⁺ Likofron gevonden wordt; te weten dat Herkules van een groot zeemonster was ingeslokt en na een verblyf van drie dagen in den balg van dat dier weder onverzeert van het zelve uitgespuwt alleen met verlies van zyne hairen, die overmits de inwendige hitte van het monster uitgevallen waren.

⁺G. Sanctius & H. Grot. ad Jonam H. Robinsoni annal. mundi L. XIII. pag. 690. Mart Lipenii Jonae Diaplus Thalassius. Vossius de Orig. & Progress. Idolol. Lib. II.

Pag. 9. vs. 4.

+ TARSUS.] Josefus neemt dit voor Tarsus een stat in Cilicie, waer van de Apostel Paulus *Tarser* geheten wordt, met welk gevoelen de geleerde Drusius overeenstemt. Andere houden het voor Karthago, sommigen ook voor Tartessus, welke stat men zegt dat het hedendaegsche Kadix in Spanje zou zyn.

+Josef. Joodsche Outh. IX B.

Pag. 11. vs. 4.

BEL] of *Belus*, ook *Beël*, *Baäl*, *Beëlphegor*, *Beëlzebul* en* *Belzemen* naer de verscheidenheit van plaetsen en talen. Dees is naer de getuigenis der oude historien Nemrod, en de outste en eerste afgodt geweest, wien van zynen zoon Ninus goddelyke* eere bewezen en een pronkbeelt opgerecht werdt, met bevel, ieder hadt hem, of hy noch in 't leven ware, eere te bewyzen, en vry te zyn van aentasting zyns persoons, zoo hy zich in zware misdaden verlopen hebbende zyn toevlucht tot dit beelt name, op dat het zelve tot een gemeene toevlucht voor de elendigen moght verstreken. De gewoonte van welke eerbewyzing dus diepe wortels geschoten hebbende braght de nazaten zonder veel moeite in de meening, dat Belus een ware Godt was. De bygeloovigheit door dezen dwang zoo veel velt gewonnen hebbende, braght te weeg, dat hem binnen Babel een kerk gebout, en daer in verscheide offerhanden voor hem gedaen wierden. Deze smet van afgodery sloeg met zulk een vaert voort, dat alle volkeren, het een dezen, het ander dien uit allerhande inzichten tot goden verhief; terwyl het by dit vergoden van sterfelyke menschen niet alleen gebleven is, maer zelfs onredelyke dieren en 't geen noch wonderlyker is, ongezielde, ja geringe en afzichtige dingen zedert in die goddelyke eere gedeelt hebben. Na dat ik hier dit wegens de herkomst der afgoderye gestelt hadde, vinde ik die beknoptelyk in vaerzen begrepen by den vorst der Nederduitsche dichtkunde in zyne *Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst*: welke plaets my niet vervelen zal hier te dubbelen:

+Vide G. Sanct. ad Nahum. c. III.

*Hoogstratens Beschryving der Heidensche goden en godinnen.

De koning Ninus, die out Babilon regeerde,⁺
 Beval, dat elk het beelt vun zynen vader eerde,
 In 't midden van de stat, tot een gedachtenis,
 Met staetsie opgerecht. dit beelt van Belus is
 De vryburgh van het volk. al wie zich kent misdadigh
 Aen eenigh gruwelstuk, vlucht derwaert, wort genadigh
 Ontfangen, en ontlast van 't godeloos bestaen.
 Dus groeide d'eer des beelts gelyk een godtsdienst aen,
 By 't ruwe en domme graeu. op zulk een voorbeeld treden
 Vele andren, en de helt, die moedigh heeft gestreden
 En voor het vaderlant zyn ziel en bloet vergoot,
 Wordt, als een Godt, gedient, geheilicht na zyn doot,
 Dees dienst by wetten, streng bekrachtight, en verdedight,
 Op halsstraf wie dit stoort, en lastert, en beledight.
 Dus won d'afgodery allengs een ruimer velt,
 En onderkroop Godts dienst door loosheit en geweld.

⁺Pag. 158.

Vs. 4.

DAGON.] Dees is ook eene verziende godtheit der Sirieren en Chaldeeuwen. Men wil, dat zy Venus is, die in eenen visch veranderde. Manilius:⁺

*Scilicet in Piscem sese Cytherea novavit,
 Cum Babyloniacas submersa profugit in undas
 Anguipedem alatos unguis Typhona ferentem
 Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.*

⁺Manil. Astronom. L. IV.
 Vide Scalig. ad hunc
 locum.

Men noemt ze in 't Grieksch *Atergatis*, ook *Derceto* of *Dercetis*, gelyk ze by Nazo in zyne Herschepping aldus beschreven wort:⁺

*Derceti, quam versa squamis velantibus artus
 Stagna Palaestini credunt celebrasse figura.*

⁺Metamorph. L. IV. vers.
 45.

't welk door den vorst der Nederduitsche dichteren aldus vertaelt is:

*Van Dirce, lang befaemt te Babel aen d'Eufraet,
Die, zoo 't gemeene volk in Palestine praet,
Met schubben werdt bekleedt, en in een' visch verkeerde,
In wiens gedaente men haer offer boodt en eerde.*

Deze plaets van Ovidius schynt Huig de Groot in 't oog gehadt te hebben in zyne poëtische Uitbreiding van Jonas histori:

*Squamisque insignem corpora multis
Derectin.*

+ Zy wordt uitgebeeldt in de gedaente van een' visch uitgezondert het aengezicht, dat menschelyk is, gelyk haer de geleerde Jezuit Kommire ook aldus beschryft:

Et mistum pisce Dagona.

Voorts werdt zy naer de getuigenis van Plinius inzonderheit te Joppe geviert. Diodorus Siculus zegt, dat by Askalon een tempel haer ter eere gesticht was. Askalon nu was een der vyf koningssteden van de Filistynen. Hoe Dagon van de Filistynen werdt aengebeden, blykt uit de histori van Samson en elders breeder uit de heilige bladen. Zie *het boek der Rechteren XVI. 23. I. Sam. V.*

+Diodor. Sicul. L. II. c. II. Commir. Paraphras. in Jonae Histor. Plin. Hist. Natural. L. V. C. XIII. Diod. Sicul. ubi supra. Josua XIII. 3. Relandi Palaest. p. 586.

Vs. 4.

ASTARTE.] Dus wordt *Astharoth* by de Grieken geheten,⁺ die de voornaemste godtheit der Sidoniers schynt geweest te zyn, tot wiens valschen dienst de wyste der koningen in zynen hoogen ouderdom zoo jammerlyk verleidt werdt. Sommigen houden haer voor Venus, anderen voor Juno, of de Maen.

+I. Kon. XI. 5. Seld. de dīs Syris Synt. II. c. II. Voss. de Idol. L. II. c. XXI.

Vs. 121.

HELEENS GEBROEDERS, DE TWEELINGSTARREN.] Kastor en Pollux broeders t'eener draght geboren, kinders van

Jupiter en Leda. Na hun doot zyn ze beide ten hemel opgevoert en verandert in starren, die nu nogh *Gemini*, of Tweelingen genoemt worden. Des werden ze voor goden gehouden, ja zelfs GROOTE GODEN, DII MAGNI geheten. Inzonderheit⁺ werden ze van de zeeluiden geviert, doch niet van hun aengeroepen dan in het nyphen van den uitersten noodt, waer uit geredt zynde zy hun den naem van SOTERES, dat is HEILANDEN gegeven.

⁺Gruter. Inscript. XCVIII. 9. Is. Voss. ad Catull. Carm. LXV.

De schriften der poëten vloeien van dit bygeloof over. Katullus:

*Ac velut in nigro jactatis turbine nautis⁺
Lenius adspirans aura secunda venit,
Jam prece Polluces, jam Castoras implorante:
Tale tulit nobis Manlius auxilium.⁺*

⁺Catull. Carm. LXV.

⁺Horat. L^v IV. Od. VIII. & Od. XII. nec non Epod. X. Vide & Propert L. I. Eleg. XVII. Optatos quaerere Tyndandas. Senec. L. I. Quaest. Natur. c. I. Stat. Lib. III. Silv. Propemt. Metii Celeris, & Theb. L. VII.

en de Venuziner:

*Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.*

Wanneer die twee starren te samen gezien wierden, hieldt men het voor een gelukkig voorspook. Maer verscheen 'er maer een licht, men nam het voor Helena, en spelde daer niet dan ongeval uit. Fraei zeker is dit door Statius uitgebeeldt:

*Proferte benigna
Sidera, & antennae gemino considite cornu,
Oebalii fratres: longe nimbose sororis
Astra fugate, precor, totoque excludite caelo*

Hun wierdt ook, als goden, plegtige offerhande gewydt door de geene die het gevaer der zee ontkomen waren, waer van dit opschrift te Rome kan getuigen:

+ CASTORI. et POLLUCI
 SACRUM
 OB. FELICEM. IN. PATRIAM+
 REDITUM. TOT. SUPERATIS
 NAUFRAGII. PERICULIS
 EX. VOTO. CUM
 SOCIIS
 L. M. P
 C. VALERIUS. C.F. AGELLUS

+Gruter. Inscript. MXVI. 3.

+Zie ook Thomasin. de
 Donariis c. XXV.

Dat is:

AEN. KASTOR. EN. POLLUX
 TOEGEWYDT
 OM. DE. GELUKKIGE. WEDERKOMSTE
 IN. 'T. VADERLANT. ZOO. VELE. GEVAREN
 VAN. SCHIPBREUK. TE. BOVEN. GEKOMEN
 ZYNDE.... HEBBEN. VOLGENS
 HUNNE. BELOFTE. MET. HUNNE
 REISGEZELLEN
 G.V. G
 C. VALERIUS. C.F. AGELLUS

Vs. 7.

EEN SPIERWIT LAM TEN ZOEN.] Dit bevestigt Homerus in zynen Lofzang op Kastor en Pollux:

+ Ἀμφὶ δῖος χούρους &c.

waer van de zin in Nederduitsch hier op uitkomt:

+Zie ook Natal. Com.
 Mytholog. L. VIII.

*O Zanggodinnen, zingt de zoons, die t'eener draght
 De schoone Leda 't hoeft der goôn heeft voortgebraght,*

Den forssen Kastor, die de rossen weet te temmen,
 En Pollux, wien geen mensch kan met de vuist beklemmen.
 Dees heeft zy, met Jupyn den dondergodt gepaert,
 Op den Taigetus hem ter goeder uur gebaert.
 Dees baerde zy tot heil des zeemans, die verslagen
 Van angst zyn ranke kiel van bulderende vlagen
 En vreeselyken storm op zee beloopden ziet.
 Dan klaegt hy in dien noodt hun daetlyk zyn verdriet,
 Roept hen om bystant aen, belooft hun offerhanden,
 Spierwitte lammers, zoo hy veiligh magh belanden.

Vs. 10.

ZYN GEMALIN EN SPRUIT, DIE NU, ALS STARREN LICHTEN, EN 'S KONINGS SCHOONZOOM,
 DIE HET GRUWZAEM SLANGENHAIR VAN FORKUS DOCHTER VOERT IN ZYNEN BEUKELAER.]
 lope, Andromeda en Perseus.

Huig de Groot in zyne poëtische Uitbreiding van Jonas⁺ histori:

⁺H. Grot. Silvar. L. I.

*At trepidi nautae & pallentes morte futura
 (Heu gens indocilis veri, fictaque parentum
 Relligione nocens) partiti numina votis
 Inclamant gemitu frustra, precibusque fatigant
 Quos homines fecere Deos: hic Belon, at ille
 Astarten, squamisque insignem corpora multis
 Dercetin: at patrios alii, nunc sidera, reges
 Jasiden, totamque domum, generumque volucrem
 Horrida gestantem Phorcynidos ora Medusae.*

Van Kastor en Pollux wordt hier by de Groot nochte ook by vader Kommire eenigh
 gewagh gemaekt tot myn verwondering, aengezien zy inzonderheit op zee in den
 noodt wierden aengeroepen, gelyk boven aengetoont is.

Vs. 14.

AL WAT DOOR ZYNEN LAST HET SCHIP OOK MAGH BEZWAREN.] In den Bybeltext staet *vaten*, waer door de⁺ Hebreëuwen allerlei slaghe van beweegbare goederen verstaen.

⁺Grot. ad Jonam.

Pag. 13. vs. 9.

⁺ EEN GEDOEMDE ZIEL, OM WIENS VERGRYP DE STORM HEN ALLEN OVERVIEL.] Zoo leest men by den Mantuaner, hoe de geheele Grieksche oorlogsvloot om eenen eenigen Ajax van Pallas vervolgt wierdt: ⁺Aneid. L. I.

*Pallasne exurere classem
Argivûm, atque ipsos potuit submergere ponte
Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei:*

dat is naer Vondels vertaling:

*Kon weleer
Minerve d'oorlogsvloot van Argos op het meer
Verbranden, en in zee verdrinken, slechts om eenen
Om Ajax dolle daet.*

Vs. 19.

⁺ MAER GODT BESTIERT DIT LOT.] Salomon in de Spreuken: '*t Lot wordt in den schoot geworpen, maer 't geheel beleit daer van is van den Heere.*

⁺Spr. XVI. 33.

Vs. 22.

WIE ZYT GY? WELK EEN MAN? WAT HEBT GY TOCH MISDAEN?] Hier staet op de korthheit te letten, zegt Hieronimus, die ons by Maro zoo verwonderlyk schynt:

*Juvenes, quae causa subegit
⁺ Ignotas tentare vias? quo tenditis, inquit?
Quid genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?*

⁺Aeneid. VIII.

dat is naer de vertaling van onzen Agrippiner:

*O Jongelingen,
Wat onkekende drift beweegt u in te dringen*

*Langs onbekende paên? waer streeft ge recht naer toe?
Wat zyt ge toch voor volk? waer hoort ge t' huis? of hoe
Is 't met u? brengt ge pais, of brengt ge ook oorlogh mede?*

Pag. 15. vs. 18.

NEEMT MY OP EN SMYD MY IN DEN VLOET.] Indien *zich een mensch met recht ter doot begeeft, op dat hy velen behoude*, 't geen Focion Demosthenes te gemoet voerde; veel rechtvaardiger gaet dan zulk een te werke, die weet, dat hy d'oorzaak is van het gevaer van anderen. 'Hier staet te letten, zegt Hieronimus, op de grootmoedigheid van onzen vluchteling: hy aertzelt niet, nochte ontveinst, nocht ontkent zyne schult: na dat hy zyne vlucht beleden heeft, ondergaet hy de straf ook rustigh, en wenscht om te komen, op dat om zynent wille geene anderen ook omkomen, en aldus de zonde zynere vlucht niet verzwart worde door hun dootsgevaer.

Pag. 17. vs. 11.

TOT DEN HEER DER HEEREN] namelyk den waerachtigen Godt. De noodt hadt hen godtsdienstigh gemaekt:

Ψ'πιρ Μαλίαν πλιύτας εύσιήσῃς ἴση⁺
Pius eris, ubi super Maleam navigabis.

⁺Grot. ad Jonam.

Pag. 19. vs. 12.

DIEN HY EEN OFFER WYDT.] De geleerde Drusius⁺ wil, dat zy aen lant getreden eerst geoffert hebben, gelyk in de Chaldeeusche overzetting ook staet: *Zy hebben gezegt te zullen offeren.* ⁺Zie ook à Lapide.

**Aenmerkingen over de uitbreiding van Jonas histori,
Het tweede hoofdstuk.**

IN onze Nederduitsche overzetting is dit eerste vaers het laetste van 't eerste Hoofdstuk, maer myns oordeels, voegt het hier beter aen het hoofd van dit tweede, gelyk het ook aldus in de Latynsche en andere overzettingen des Bybels meer op deze plaets gelezen wordt.

Pag. 21. vs. 3.

EEN' GROOTEN VISCH.] Wat visch dit geweest zy, valt duister te raden, aengezien de gewyde bladen niets zekers daer van melden. De Zeventigh Grieksche overzetters des Bybels[†] en na hen ook de heilige Evangelist Mattheus stellen hier voor χῆτος, *cetus*, 't welk t'onrecht van onze Nederduitsche Overzetters door *walvisch* vertaelt is. Want behalven dat het Grieksche woort χῆτος een algemeene naem is van overgrootte visschen, zoo is bekend, dat een walvisch zoo eng van keel is, dat hy onmogelyk een' mensch zou vermogen in te slokken. Julius Scaliger getuigt, niet van hooren zeggen, maer by ondervinding, dat de keel van dezen visch naeulyx *een' halven voet*

[†]Matth. XII 40. Sanctius, à Lapide ad Jonam. Bochart. In Hieroz. Rondelet. LXIII de piscib. c. XII. Aldrov. L. III. de piscib. c. XXXII. Scalig. contra Cardan. pag. 390.

wydt is. *Neque molem grandiore vorare licet eis, propter gulae angustias: aditus enim vix semipedem patet.* De meeste uitleggers zyn van gevoelen, dat het een zeehont geweest zy genaemt *Carcharias*, die in grootte geenen walvisch te wyken heeft en zoo wydt van keel is, dat hy geheele menschen zonder moeite kan inzwelgen. Wie belust is meer hier van te weten sla de geleerde⁺ aantekeningen op van den vermaerden Jezuit K. a Lapide over deze plaets van Jonas, en den wytberoemden Bochart in zyn doorwroght werkstuk *De animalib. S. Script. Part. posterior. sive Hieroz. L. V. c. XII de ceto Jonae*, welke laetste hier ook getuigt, dat in de Sirische, Arabische en Etiopische overzettingen van Mattheus dit zeedier een *visch* eenvoudig genoemt wordt.

⁺Men zie ook Andr. Mylii Commentar. Gramatico-Critic in Jonam.

Vs. 7.

DRIE HEELE DAGEN.. GEVOLGT VAN ZOO VEEL NACHTEN.] De geleerde Drusius laet zich voorstaen, dat dit geen drie volle⁺ dagen en drie nachten geweest zyn, maer dat Jonas op den derden dach van het zeedier is uitgespuwt geweest, gelyk de Heilant der weerelt ten derden dage is opgestaen. Hoe deze profeet in vele dingen en inzonderheit hier in een uitbeeltsel geweest zy van Godts Zoon, leert ons de Mont der waerheit zelf: *Gelyk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik van den grooten⁺ visch, alzoo zal de Zoon des menschen drie dagen en drie nachten zyn in het harte der aerde.* Christus nu is niet langer begraven geweest dan omtrent zesendertigh of ten scherpste genomen veertigh uren, indien men van zyn sterfuur begint te rekenen. Want⁺ Mattheus en Lukas getuigen, hoe de Heilant den geest gaf op den *dagh der voorbereidinge* te negen uren, en de vrouwen des zondaghs morgens vroeg in 't kriecken des dageraets het graf al ledigh vonden. De vermaerde Jezuit Kaspar Sanctius wil de drie dagen en de drie nachten op deze wyze vinden uit de veertigh uren:

⁺Drus. ad Jonam.

⁺Matth, XII 40.

⁺Matth. XXVII. 40, 50. XXVIII. 1. Luk. XXIII. 44, 46. XXIV. 1. Zie ook Joan XIX. 31. XX. 1.

Van vrydaghs ochtent te negen uren tot den ondergang der zonne rekent hy eenen dach.

Van den avont tot den middernacht eenen nacht.

Van dezen tyt tot den middagh des Sabbaths eenen dagh en eenen nacht.

Van dezen middagh tot den volgenden middernacht, die voor den zondagh quam, waer op Christus verreezen is, ook eenen dagh en eenen nacht, 't welk te zamen drie dagen en drie nachten uitmaekt, van welke uitrekening hy wytluftige redenen geeft in zyne aentekeningen over deze plaets van Jonas.

Vs. 14.

TOT WIEN HY 'T BANGE HART DUS UITSTORT IN GEBEËN.] Vele uitleggers meenen, dat Jonas dit gebet, of^r dezen Lofzang, gelyk zy het noemen, gemaekt heeft, na dat hy uit deze benacutheit verlost was. Echter willen zy niet, dat hy in dezen noodt niet zou gebeden, maer zyn gebet daer na uitgebreidt hebben in dezer voege als wy het hier lezen. Wyders is dit gedicht voor een groot deel ontleent uit den LXIX Psalm, daer men den koninglyken Profeet deze tael hoort voeren:⁺ *Verlos my, o Godt, want de wateren zyn gekomen tot aen de ziele:* en Jonas: *De wateren hadden my omgeven tot de ziele toe.*⁺ David weder: *Ik ben gezonken in grondeloozen modder, daer men niet staen kan: ik ben gekomen in de diepten der wateren en de vloet overstroomt my.* Jonas: *Gy hadt my geworpen in de diepte, in 't harte der zeen en de stroom omving my, alle uwe baren en uwe golven gingen over my henen enz.*

⁺Calvinus, Sanct. & Grot. ad Jonam.
⁺Vs. 2.
⁺Vs. 3.

Pag. 25. vs. 16.

EN NAMAELS AEN DIT LEET MET BLYSCHAP NOGH DOEN DENKEN.] Zoo hoort men Eneas by Maro zynen reisgenoten een hart in 't lyf spreken:

*+ Revocate animos, maestumque timorem
Mittite. forsan & haec olim meminisse juvabit.*

⁺Aeneid. I. 202.

dat is naer Vondels vertaling:

*Hervat den moedt, zet angst en droefheit aen een zy:
Het zal u mogelyk hier namaels nogh verquikken
Te denken aen uw leet.*

Cicero in zyne brieven: *Habet praeteriti doloris segura recordatio⁺ delectationem:*
 en elders: *Jucunda est malorum praeteritorum memoria.* Ook Seneka in zyn
 dollen Herkules:

⁺Epist. ad Familiar. V. De
 Finib. II.

*Quod fuit durum pati⁺
 Meminisse dulce est.*

⁺Act. III.

Pag. 27. vs. 5.

HEM OP HET HOOGST BEVEL SPUWT UIT ZYNE INGEWANDEN.] Op wat plaets Jonas van
 den visch is uitgeworpen, valt duister te raden. Josefus wil, dat het geschiedt⁺ zy
 aen de Euxynsche zee, maer dit is door Bochart en anderen met bondige redenen
 wederlegt. Gelyk ook op geen reden steunt, dat de Profeet aen de roode zee
 zou uitgespuwt zyn. Sulpicius Severus wil, dat hy aen het stant van Ninive zou
 uitgeworpen zyn, 't welk nogh ongerymder is, gemerkt deze stat aen de rivier den
 Tiger, en zeer wyt van de zee gelegen is. Waerschylykst is, dat dit voorgevallen
 zy aen het Fenicische en Sirische strant dicht by Joppe. De geleerde Jezuit à Lapide
 wil zelfs, dat hy van hier eerst naer Jerusalem wedergekeert zy, en zyne beloften
 in den Tempel betaelt hebbe, gelyk zyn plicht ook wel eischte, dat hy zyne
 dankbaerheit voor zoo groot eene weldaet niet uitstelde: waer na hy te lande zich
 naer Ninive zou begeven hebben, welke reis op veel na zoo gevaerlyk nochte moeilyk
 was als ter zee.

⁺Joseph. Antiq. L. IX c. XI.

**Aenmerkingen over de uitbreiding van Jonas histori.
Het derde hoofdstuk.**

Pag. 29. vs. 3.

NINIVE.] In den Bybeltext staet *een groote stat Godts*, dat is, een stat groot by uitnemenheit: hoedanige spreekwyze in de gewyde bladen veelyts gebruikt wordt van dingen, die in hunne soorte zeer groot of voortreflyk zyn. Zoo leest men van *Godts boomen, Godts bergen, Godts cederen*, 't welk niet anders te kennen geeft, dan hooge boomen, steile bergen, hemelhooge cederen. Wyders is deze stadt gelegen in Assirien aen den Tiberstroom, en gesticht naer 't gevoelen van sommigen door Assur, die haer Ninive benoemde naer den naem van zynen zoon Ninus; anderen willen, dat Ninus niet Assurs zoon, maer Assur zelf geweest zy. Daer is 'er ook, die Nimrod voor den stichter houden. Dit en 't geen wyders de grootte dezer koninglyke stat betreft heeft wylen de heer Nyloë voor den Nederduitschen lezer met veel geleertheit uit oude en later schryveren opgeheldert in het⁺ eerste boek zyner *Schriftuurlyke Aenmerkingen*, waer uit wy ons genoeg en alleen deze plaets uit Diodorus Siculus te dubbelen: 'De stat was C L stadien lang en X C stadien breed, de omtrek der muren van CCCCLXXX stadien, welke muren

⁺Gedrukt te Leeuw. 1709.

hondert voeten hoog en zoo breed waren, dat 'er drie wagens neffens malkanderen over ryden konden.

Pag. 31. 3.

NOGH VEERTIGH DAGEN.] De zeventigh Grieksche overzetters schryven hier voor τρεῖς ἡμέρας, *drie dagen*, maer op wat voet, is den geleerden onbekent. Theodoretus en Theofilaktus⁺ meenen, dat dit een mislagh is, bygekomen door achteloosheit van de uitschryveren en zedert in andere afschriften ook ingeslopen, maer dat die zeventigh vertalers waerlyk *veertigh* hebben overgezet, gelyk ook duidelyk in 't Hebreusch staet. Dit is ook waerschyglyk, want voor *veertigh* maer *drie* dagen te willen stellen is de ongerymtheit zelve. Ware dit den profeet⁺ belast te prediken, toen hy zich in de stat begaf, die niet dan in drie dagen was om te treden, zoo waren die drie dagen heelenal vervult door de prediking van Jonas, en aldus geen tyt altoos meer over voor de bekeering der Niniviten nochte het uitroepen der Vaste.

⁺Vide Sanct. & à Lapide ad Jon.
⁺Bochart. Hieroz. Part. poster. L. V. c. XII.

DAN ZAL NINIVE VERGAEN.] Deze bedreiging moet verstaen worden met een stilzwygende voorwaerde: te weten, indien de Niniviten zich niet bekeerden. Deze les bestelt ons de profeet Jeremias uit den mont des Allerhoogsten zelfs voortgevloeit: 'In een oogenblik zal ik spreken over een volk en over⁺ een koningryk, dat ik het zal uitrukken, afbreken en verdoen. Maer indien dat zelve volk, over het welk ik zulx gesproken heb, zich van zyne boosheit bekeert; zoo zal ik berou hebben over het quaet, dat ik het zelve dacht te doen. Men zie de Aentekeningen van H. de Groot over Luk. XIX. 44.

⁺Jerem. XVIII. 7, 8.

Pag. 51. vs. 21.

MEN ZIET U STEETS BEZORGT MET LESSEN VOOR TE SCHRYVEN, MAER ZELFS, 'T GEEN GY VERDOEMT IN ANDEREN, BEDRYVEN.] By de Latynen is een bekende spreuk:

Turpe est doctori, quem culpa redarguit ipsum;

't welk op dezen zin uitkoomt:

*Een leeraer, die de deugt wil preken,
Moet zelfs zich zuivren van gebreken.*

Maer helaes!

*De zulken vindt men nogh als parelen aen strant.
De schaersheit maekt ze duur.*

't Ware zeker te wenschen, dat zulke wryters zich deze ernsthaftige⁺ lesse des Heilants dagelyks erinnerden: *Wat ziet gy den splinter in uws broeders oog, maer den balk in uw oog merkt gy niet? Of met wat schyn van reden zult gy toch tot uwen broeder zeggen: Laet toe, dat ik den splinter uit uw oog doe, en ziet daer is een balk in het uwe. Gy geveinsde, werpt eerst den balk uit uw oog, en dan zult gy eerst bezien om den splinter uit uws broeders oog te doen.* Joannes Antonides vander Goes, de vernuftigste der Nederduitsche dichteren, gelykt dit slaggh van huichelaren niet onaerdigh by de lyndraeiers, die veinzende achteruit te treden en van aerdsche winst af te zien, vast hun endt weten te rekken en op hun voordeel loeren. De schildery, die hy 'er van geeft, is zeker al te levendigh afgemaelt, om hier niet geheel ten toon stellen. Aldus laet hy zich dan in het eerste boek des Ystroms hooren:

*Nu stont myn Ykant vol, en wy van lant gevaren
Laveerden 't aerdryk om door eindelooze baren;
En zagen, waer by nacht het Kruis in 't water zinkt
En waer Arkturus in Boötes tabbert blinkt.
Ten ware ik my vergaapte aen onze Lynbaensloten,
Die spier en zenuw aen het lichaem van de vloten
Verschaffen, en eer ik haer grootheit overleg,
Nogh duizent treden my afwoekren uit myn' wegh
Om een geslacht te zien, dat voor verkeerde gangen
(Hoe menigh lydt 'er om!) gewoon is gelt te ontfangen:*

*Dat ons gezicht verblindt, en veinzende achteruit
 Te treden, af te zien van aerdsche winst en buit,
 Vast op zyn voordeel loert en weet zyn eind te rekken;
 Noch veinst het openbaer, en om 't voor ons te dekken
 Behoeft het breede vilt noch blinkend koorkleet aen,
 Noch met gebogen hals op d'eene zy te gaen.
 U wort op hooger markt dit veinzen toegeschreven,
 Gy, die een' schyn vertoont van ingetogen leven,
 Die elk tot armoê preekt, en rechts en slinx niet zoekt
 Dan rykdom, hoe geveinst gy gelt en schat vervloekt.
 Maer dek vry, looze Sfinx, de klauwen met uw veêren,
 De Farizceusche gryns kan ons gezicht niet keeren.
 Hoe gy de troni trekt, en 't logenachtigh oog
 Uit heilige aendacht schynt te strekken naer om hoog,
 Nogh komt de gierigheid, vermomt met valsche treken
 U zelf verraden, en gedurigh uit te breken.
 De werelt kent uw deugt, gy trekt dezelve lyn,
 En moogt de zotten nogh bedriegen met den schyn.
 Bemint gy d'armen en het lyden en verzaken,
 Hoe schuwt gy zoo bezorgt de nederige daken
 En leidt uw dartel oor ten dans op luit en veêl,
 't Wellustigh oog in zyde en gout? de tong en keel
 Geleert op huiclery, magh zich gerust verdrinken
 In Rynschen daeu, zoo lang die niet door 't vel koomt blinken:
 Als maer hier onder, om de sleur, een enkel woort
 Tot lof en dankbaerheit des Scheppers wordt gehoord.
 Wat ootmoet, schoon ik 't zocht, kan ik op u vertrouwen,
 Uit wien men niet verneemt als namen van Mevrouwen.*

*En grootsten van het lant. quam Christus weêr beneên,
 Van daer hy wort in 't heir der Englen aengebeên,
 Zoo deerlyk en versmaet, en met bebloede leden
 Den kruisberg Golgotha al hygende opgetreden;
 Gy zoudt (nu belg u niet, dat ik my uwer schaem)
 U schamen in den mont te nemen 's Heilants naem.
 Dat geldt u meê, die smaelt op schempende Lukullen,
 Die slechte spys gebruikt om uwe maeg te vullen;
 Maer hoe de soberheit u toestraelt met haer licht,
 Toont die gemeste buik en puilend aengezicht.*

Pag. 65. vs. 15.

DEN GROOTEN RYKSVORST.] Wie dit pas koning van Assirien geweest zy, valt duister te raden. Huig de Groot,⁺ Usserius en andere meenen, dat het Phul geweest zy, waer van men gewagh vindt in het boek der Koningen. Maer à Lapide, en met hem ook Jofef Scaliger en Liveleus, houden 'er zynen zoon Sardanapalus voor den lesten koning van Assirien; een vorst zoo wellustigh en verwyft, dat zyn naem zelfs tot een spreekwoord overgegaen is, om luiden te beteekenen, die een ledigh, lekker en jofferachtigh leven leidende in de rozen en violetten der vleiende wellusten tuimelen. Dat hy omtrent dezen tyt en gedurende de regering van Jeroboam koning van Israël, en van Ozias koning van Juda geleeft hebbe, bevestigen Eusebius, Augustinus en Hieronimus.

⁺H. Robinson. Annal. Mundi L. XIII. §. 7. Heidegger. Enchirid. Biblic. II. Kon. XV. 19. Corn. à Lapide in Jonam.

Pag. 69. vs. 13.

HET VEE LOEIE OOK VAN DORST EN HONGER OP DEN STAL.] Een bevel zeker, dat voor dien tyt mogelyk ongehoort is, daer niet alleen den menschen, welker godeloosheit Godt wil straffen, maer ook zelfs den onredelyken schepselen, die zoo wel van schult als van reden ontbloot zyn, ook geboden wordt te vasten. Echter is dit raetbesluit niet ydel te achten, maer zeker bequaem om Godt tot genade te bewegen.

Want als de koning en zyne vorsten verstaen hadden, hoe de stat zoo zeer besmet was, dat 'er naculyx eenigh, ja mooglyk geen mensch vry van schult in gevonden wierdt, zoo stellen zy wysselyk het vasten en het sterk schreeuwen der dieren tegens de goddelyke gramschap: welke, als noit tegens Godt gezondigt hebbende, zyne grimmigheid moghten afkeeren van de menschen, die aen zoo vele gruweldaden schuldigh waren. Want hoe zeker zou hy de schapen van honger en dorst hooren blaten, de ossen loeien, en voorts ieder dier naer zynen aert hooren zuchten, die al het gedierte met zynen zegen begenadigt, die zich erbarmt over de raven en hare jongen met aes voorziet, wanneer het haer van de ouden niet toegereikt wordt, gelyk de koninglyke Profeet in verwondering over Godts voorzienigheid uitbarst: *Die het vee zyn voeder geeft, en de jonge raven, als ze roepen: en⁺ Job: Wie bereidt de rave haren kost, als hare jongen tot Godt schreeuwen, als zy dwalen, om dat 'er geen eten is?* Want schoon de dieren Godt niet kennen, echter schreeuwen zy tot hem, wanneer zy gebrek hebben aen eenige nootdruft, waer van zy door niemand dan door den Schepper der natuur kunnen voorzien worden. Zoo leest men by den profeet Joël: *Ook schreeut elk beest des velts tot u: want de waterstromen zyn uitgedroogt, en een vuur heeft de weiden der woestynen verteert.*

⁺Ps. CXLVII. 9. Job XXXIX. 3. Zie ook Matth. VI. 26 Joël I. 10.

Om de zelve reden ook is te denken, dat den jongen kinderen, die niet tegens Godt misdaen hadden, de onthouding der moederlyke melk en andere kinderlyke spyzen opgelegd zy. 't Welk, schoon de heilige bladen dit niet bevestigen, echter by de oude kerkenleeraers algemeen vastgesteld wordt. Men hoore Ambrosius voor allen spreken: 'In zulk eene godtsdienstigheid⁺ wordt ook de teedere jongkheit gedwongen te stryden. Want in zoodanigh een zaek wordt het godtsvrucht gerekent den zuigelingen ook de moedersborst te ontzeggen: de voldoening der zondaren was niet genoeg om Godt te bevredigen, ten zy de onnoozelheit der jonge kinderen de zonden der ouderen ook beweende.

⁺Ambros. Serm. XL.

Vs. 14.

EN DRAEG MET SCHAEP EN PAERT ZYN DEEL IN 'T ONGEVAL.] By de Heidenen was een aelout gebruik, dat in droefenis en rou niet alleen de menschen hunne prachtgewaden uittrokken, maer dat den dieren ook alle sieraden afgenomen, en zy ongetoet en ongehavent te voorschyn gebraght wierden, om den rou van 't gemeen of van een persoon zonderling te betoonen. Zoo leest men by Plutarchus, hoe de Thebanen, ten bewyze van hunnen druk over het verlies van hunnen veltheer Pelopidas, *zich niet ontharnaschten, nochte de paerden onttoomden* (zie hier ook de paerden vasten) *nochte eenige wonde verbonden.*⁺ *Traditur, quicumque ei rei adfuerunt, neque deposuisse arma, neque equis extraxisse frena, neque vulnus ullum ligavisse...* Alexander de groote, naer de getuigenis van den zelve Plutarchus, gedaen by de lykstacie van zynen lieveling Hefestion. Zoo zingt ook de Mantuaner, hoe by het overlyden van Julius Cezar de paerden en de ossen gevast en een erbarmelyk geluit uitgeslagen hebben, als ware de geheele natuur om dit verlies zulx begaen geweest, dat de stomme dieren zelfs tekenen van rouwe gaven:

⁺Plutarch. in Pelop. ad finem.

⁺ *Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida, Daphni. boves ad flumina nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.*

⁺Virgil. Ecl. V. vs. 24.

't welk door den grooten Agrippiner aldus in onze moedertaal overgegeven is:

*Geen herders drenkten, toen, o Dafnis, hoog van waerde,
Uw nat bekreten lyk bedrukt stont boven d'aerde,
Hun zatte stieren in den koelen waterstroom:
Geen kudde proefde nat noch zette uit rou en schroom
Den mont eens aen het gras. O Dafnis, woestenyen,
Gebergte en bosschen zelfs getuigen van het lyen
Des Libyaenschen leeus, om u met rou begaen.*

Ook verhaelt Suetonius, hoe Cezars paerden niet alleen gevestigd,⁺ maer ook zelfs geschreit hebben. Dit schreien wordt ook door Maro aen het lyfpaert van den Arkadischen prins Pallas toegeschreven in de Eneade:

⁺Sueton. in Jul. c. 81

*Post bellator equus positus insignibus Aethon⁺
It lacrimans, guttisque humectat grandibus orae.*

⁺Aeneid. XI. 89.

dat is naer Vondels vertaling:

*Zyn lyfpaert Ethon volgt met eenen tragen voet,
En onbehangen, schreit, en huilt een vlaeg van tranen,
Die langs de scheren droef afdrupplende elk vermanen
Te treuren.*

Over welke plaets Servius, Cerda en Emmenes verdienen nagezien te worden in hunne geleerde aantekeningen, waer in de eerste uit Plinius leert, dat het paert het eenigste dier buiten den mensch is, dat schreit en van droefheit aengedaen wordt.

Pag. 71. vs. 5.

ELK STA HET GOET AF, DAT HY DOOR GEWELT OF TREKEN OP EENE SLINKSCHE WYS ZYN' NAESTEN HEEFT ONTSTREKEN.] In onze Nederduitsche overzetting staet: *Zy zullen zich bekeeren een iegelyk van zynen boozen wegh, en van 't geweld, dat in zyne handen is.* De Latynsche vertalers schryven *iniquitas*, dat is *ongerechtigheit*, dat naer 't gevoelen der meeste uitleggenen ook best de kracht van 't Hebreusche woort *chamas* uitdrukt, 't welk zy allen eenstemmigh uitleggen dat hier goet betekent 't geen of door bedrogh of door geweld op eene onrechtvaardige wyze verkregen is. De koning van Ninive gebiedt dan niet alleen eene uiterlyke boetvaardigheit, als te vasten, grove zakken aen te trekken, zich in asschen te zetten, en vurigh te bidden, maer hy beveelt ook, dat zyne onderda-

* Huig de Groot in zyne poëtische Uitbreiding van Jonas histori: *Foedaque manus purgate rapina.*

nen zich van harte bekeeren, den boozen wegh, dien zy tot nogh toe gehouden hadden, verlaten, en hunne vorige zonden door heiligheit van handel en wandel verbeteren, daer hy dan uitdrukkelyk begeert, dat een iegelyk wedergeve 't geen hy⁺ zynen naesten door geweld of list ontvreemt hebbe: want zoo lang dat onrechtvaerdige goet niet uitgereikt wordt aen de rechtvaerdige eigenaers, zoo lang schreeuwen zy tot den oppersten rechter en verdagen de goddelyke wrake tegen de onrechtvaerdige bezitters. Dat de boetvaerdigheit zonder deze wedergeving geveinst en vruchteloos is, wort niet alleen vastgesteld by de^{*} Christenen, en[†] de Joden, maer ook zelfs by^{††} de Mahometanen. Van eenen oversten der tollaren Zacheus lezen wy by den Evangelist Lukas, hoe hy zelfs vierdubbel wedergaf, 't geene hy door bedrogh iemant ontvreemt hadde. Hoe die⁺ geenen, die zelfs hunnen naesten niets ontvreemt hebben, maer buiten hun schult en toedoen echter in bezit van onrechtvaerdigh⁺ goet zyn geraekt, ook tot deze wedergevinge verplicht zyn, beweert de Fenix der geleerden Huig de Groot met bondige redenen, aengezien 'er natuurlyk geen reden is, waerom de rechtvaerdige eigenaer dat zoude ontbeeren, nochte zyne toestemming, nochte^{*} misdryf, nochte[†] verhaling.

Hoe de allerhoogste Godt wyders geen welbehagen scheidt in alle die uitwendige teekenen van boetvaerdigheit, ten zy die verzelt gaen van oprecht berou des harten en afstand der ongerechtigheden, verklaert ons de profeet Jesaias wel nadrukkelyk uit den goddelyken mont zelfs: 'Zou het dat vasten zyn, dat ik verkiezen zou, dat de mensch zyne ziel eenen dagh quelle? dat⁺ hy zyn hoofd kromme, gelyk een bieze, en eenen zak en assche onder zich spreide? zoudt gy dat een vasten heten en eenen dagh den Heere aengenaem? Is niet dit het vasten, dat ik verkieze? Dat gy los maekt de knopen der godtloosheit, dat gy ontdoet de banden des juks, en dat gy vry los laet de verplette, en alle juk verscheurt? Is 't niet, dat gy den hon-

^{*}Vide Sanct. ad Jonam. & Grot. ad hunc locum: *Id est, rapta restituat, sine quo non est vera poenitentia.*

[†]Luk. XIX. 8.

[†]De Jure Belli ac Pacis L. III. c. X.

^{*}*Malum meritum.*

[†]*Compensatio.*

⁺Jes. LVIII 5, 6, 7.

^{*} Augustinus in epistola ad Macedonium quae est LIV. *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit & non redditur, poenitentia non agitur sed simulatur.*

[†] Canones poenitential. Mos. Maimonidae c. II. §. 2.

^{††} Vide Leunclav. Turcicor. V & XVII.

gerigen uw broot mededeelt, en de arme verdrevene in huis brengt? als gy eenen naekten ziet, dat gy hem dekt, en dat gy u voor uw vleesch niet verbergt? Hier wordt ons bevolen, gelyk in het Genadeverbont ook van onzen gezegenden Heilant, den hungerigen te spyzen, den naekten te dekken. Hoe veel te meer zyn wy dan verplicht uit te reiken aen onzen naesten 't geen wy van hem onrechtvaerdigh bezitten?

Vs. 9.

WIE WEET OF GODT VERMORWT IN 'T HART DOOR MEDELYDEN ONS VOOR 'T GEDREIGT BEDERF NOGH ENTLYK MOGHT BEVRYDEN.] Hier uit schynt te blyken, hoe de profeet hun niets te kennen heeft gegeven wegens vergiffenis. Ook zegt hy niet: *Zy zullen behouden worden, indien zy zig bekeeren*; maer alleen: *Nogh veertig dagen, dan zal Ninive omgekeert worden*. Waerom zeker verwonderlyk is, dat Heidensche menschen zulke blyken van boetvaardigheid getoont hebben alleen in de hope eener onzekere genade.

Pag. 73. vs. 14.

BEWEEGT HEM TOT BEROU.] Dat is, hy stelt de straffe uit den zin; waer mede hy hen gedreigt hadt, indien zy zich niet bekeerden, want in Godt kan geen berou nochte eenige menschelyke hartstocht vallen. Uit dit berou van Godt blykt ook, hoe het berou der Niniviten oprecht en ongeveinst geweest zy, aengezien hy, die de harten en nieren doorgrondt, geenszins vermorwt waer geworden door uiterlyke tekenen van boetvaardigheid, indien ze niet verzelt waren geweest van een ongeveinsde bekeering des harten en een oprecht voornemen om door heiligheit van zeden de zonden, die tot Godts troon gestegen waren, uit te wisschen. Te minder staet ons hier aen te twyfelen, gemerkt Godts Zoon zelf deze boetvaardigheid der Niniviten zoo hoog opvyzelt en tegens de Farizeeusche schynheiligheit der Joden stelt by den Evangelist Mattheus: *De⁺ mannen van Ninive zullen in het oordeel opstaen met dit geslacht, en zullen het zelve veroordeelen: want zy hebben zich bekeert op* ⁺Matth. XII. 41. *de prediking van Jonas.*

Pag. 75. vs. 7.

+ DRIE DAGEN SPEENENS.] Dit steunt op het gezagh van Chrisosthomus: *Ninivitae tanta peccatorum multitudine aggravati, quia magnam & veram poenitentiam egerunt, non indigebant ampliori, quam trium dierum tempore ad provocandam Dei bonitatem, & irritandam, quae adversus se erat, sententiam. Et quid dico de Ninivitis? Latro in cruce, neque uno die opus habebat. Nam ubi viderit voluntatis nostrae firmum propositum & ferventi nos desiderio ad se accedere, non tardat &c.* Dat is: *De Niniviten, beladen met zoo groot een meenigte van zonden, om dat zy uitbundige blyken van boetvaardigheid getoont en zich waerlyk bekeert hebben, hadden niet meer dan drie dagen tyts van noode om by Godt genade te verwerven en het vonnis, dat tegens hen gevelt was, te vernietigen. En wat zegge ik van de Niniviten? De moordenaer aen 't kruis hadt nogh geen' eenen dagh van noode. Want zoo dra Godt een vast en ernstig voornemen van onzen wille bespeurt en ons met een vurige begeerte tot hem ziet naderen, dan draelt hy niet, enz.* Dus zingt ook zeker dichter:

+Chrysosth. Tom. I. Homil. XXVII in cap. IX. Genes.

+ *Sic Ninive monitis Jonae sub tempore cladis
Credidit: & tribus in luctu jejuna diebus
Promeruit morum excidio consistere regno.*

+Prosper Aquitan.
Carmine de Providentia.

't welk in Nederduitsch hier op uitkomt:

*Aldus heeft Ninive gelooft, toen 't dreigement
Van haren ondergang door Jonas wierdt bekend:
Waer op een vaste van drie dagen en 't berouwen
Der grove zonden haer nogh heeft in stant behouwen.*

Pag. 77. vs. 3.

+ GEREET OM 'T VLEESCH TE SPANEN 'VAN AL ZYN LUSTEN.] Chrisosthomus: 'De Niniviten hebben gevast, op dat het vonnis van Godt moghte herroepen worden. Doch dit was geen gewoonlyk vasten, maer eene onthouding van spyzen en ook eene onthouding van zonde.

+Chrysost. T.V. Homil. de jejunio.

**Aenmerkingen over de uitbreiding van Jonas histori.
Het vierde hoofdstuk.**

Pag. 79. vs. 1.

MAER AMITHAONS ZOON ZOO ZACHT VAN INBORST NIET...] Wat de reden van Jonas gramschap geweest zy, daer omtrent is een groot verschil onder de uitleggers. My koomt waerschylykst voor het gevoelen van die genen, die stellen, dat hy zoo vergramt geweest zy, om dat hy zich liet voorstaen, dat men hem voor een valsch profeet zou houden:

Als waer' zyn bootschap niet dan ydelheit en logen.

Hoe het zy, deze hevigheit is zoo luttel in den Profeet te verschoonen als die blinde yver van Zebedeus zonen, die *het vuur⁺ van den hemel wilden doen nederdalen om de Samaritanen te verslinden.*

⁺Luk. IX, 54.

Vs. 11.

HOE LICHT GY WIERDT VERBEDEN...] Aldus hooren wy Mozes uitroepen: *Heer, Heer, Godt, barmhartigh en genadigh,⁺ lankmoedigh en groot van weldadigheit en waerheit. Die de weldadigheit bewaert aen veel duizenden, die de ongerechtigheit, en overtredinge en zonde vergeeft.* En den Profeet Joël: *Scheurt*

⁺Exod. XXXIV. 6.

+ *uwe harten en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heer uwen Godt: want hy is genadigh en barmhartigh, lankmoedigh en groot van goedertierenheit, en berou hebbende over 't quade.* +Joël II:13.

Pag. 81. vs. 21.

+ EEN' HOOGEN WONDERBOOM.] Wat voor een boom dit geweest zy, is onbekent. Het schynt een zeker plantgewas geweest te zyn niet ongelyk aen *veil* of *klimop*, gelyk het Hebreeusche woort *kikaion* ook van Hieronimus in Latyn door *hedera*, dat is *veil* vertaelt wordt.

+Vide Drusli Quaest. Ebraic. L. II. 44. & Christ. Weidlingt Dissert. ad Jonae IV. 6

Pag. 83. vs. 9.

EEN ZOELLEN WINT.] In 't Hebreeusch en in 't Chaldeeusch staet een' *zwygende*, dat is, een stille oostenwint, die de hitte der zonne vermeerde.

Pag. 85. vs. 18.

OM 'T STOMME VEE.]

Quid meruere boves, animal sine fraude doloque?

EINDE.

Byvoegsel *der* aenmerkingen.

NA dat de Aenmerkingen over myne Uitbreiding van Jonas histori reede afgedrukt waren, valt my in handen zeker Fransch boekskén, 't welk nu eerst in 't licht gebraght den titel voert van HUETIANA, of PENSEES DIVERSES DE M. HUET EVEQUE D'AVRANCHES, dat is, VERSCHEIDE GEDACHTEN VAN DEN HEERE HUET BISSCHOP VAN AVRANCHES. Hier in vinde ik, hoe die geleerde⁺ Bisschop van gevoelen is, dat de fabel van Herkules, die van Likofron gemeldt in de voorgaende Aenmerkingen van ons aengeroot⁺ is, 't huis behoort by de histori van Samson, ingezwolgen door de liefde van Dalila, die hem de haren afsneedt om hem zyne krachten te benemen. Dit was hem voorhenen ontsnapt, zegt hy, toen hy zyne DEMONSTRATIO EUANGELICA gestelt hadt, waer in hy de histori van Jonas geleerdelyk ontvouwen heeft. Uit welk doorwroght werkstuk van dien beroemden man ons ten dienste des Nederduitschen Lezers hier nogh lust aen te tekenen, hoe hem waerschyglyker voorkoomt, dat de Grieken uit de waerachtige en wonderbare histori van onzen Profeet hunne fabel van Arion getrokken hebben. 'Dees^{*} was een voortreflyk Lierpoëet uit het eilant Lesbos, die groot gelt met zyn kunst vergadert hebbende, als hy uit Italie naer Lesbos keerde, merkte, dat zyne reisgenooten hem lagen leiden, om de schatten, die hy by zich hadt, te bemagtigen. Want zy hadden besloten hem buiten boort te

⁺Huetiana pag. 100.

⁺Pag. 95.

* Zie Hoogstratens Beschryving der Heidensche goden en godinnen, pag. 226.

werpen: gelyk ze vervolgens deden. Maer hy hielt by het scheepsvolk aen, dat hem moght vry staen eenigh liet te quelen. Welke bede als hem toegestaen was, nam hy zyn lier, en zyn stem voegende by het spel, sprong van zelf in zee: maer aenstonts was een dolfyn by de hant, die door dezen zang gelokt, hem op zynen rug nam, en behouden te Tenarus (anderen zeggen te Korinte) braght. Voor welken dienst deze visch door besluit der goden daer na onder de starren geplaetst is.

Wyders gelieve de Lezer deze drukfeilen aldus te verbeteren in de Aenmerkingen en daer pag. 107 te lezen, *aen het strant van Ninive*; en pag. 108. *gelegen in Assirien aen den Tigerstroom*: nogh pag. 112. *slempende Lukullen*.

